

NARRATE

Needs for Digital Recording and Documentation of Ecclesiastical Cultural Treasures in Monasteries and Temples

Project Information

Project Title:	Needs for Digital Recording and Documentation of Ecclesiastical Cultural Treasures in Monasteries and Temples
Programme/Action Type/Call:	ERASMUS+ / KA220-HED - Cooperation partnerships in higher education / 2022
Contract Number:	2022-1-EL01-KA220-HED-000089867
Start date:	29/12/2022
Duration in months:	24
Project Coordinator:	ARISTOTLE UNIVERSITY OF THESSALONIKI

The purpose of NARRATE project is to codify the actual recording and documentation needs for the ecclesiastical cultural treasures, through a systematic study of the users' needs.

Consortium partners

SOFIA UNIVERSITY
ST. KLIMENT OHRIDSKI

cognitiveux

Co-funded by
the European Union

cognitiveux

NARRATE

Needs for Digital Recording and Documentation of Ecclesiastical Cultural Treasures in Monasteries and Temples

Co-funded by
the European Union

Contract no: 2022-1-EL01-KA220-HED-000089867

Main Authors

Name	Organization
<p>Aikaterini Stamou</p> <p>Efstratios Stylianidis</p> <p>Chrysostomos Nassis</p> <p>Eleni Chrysafi</p> <p>Ioannis Bakas</p> <p>Georgios Tsigaras</p> <p>Zoi Eirini Tsifodimou</p> <p>Ioannis Tavantzis</p> <p>Eleni Karachaliou</p>	<p>ARISTOTLE UNIVERSITY OF THESSALONIKI</p>

Contributing Partners

Organization
SOFIA UNIVERSITY ST KLEMENT OHRIDSKI
ASSOCIATION FOR THE PROTECTION OF CULTURAL HERITAGE (KMKD)
INTERNATIONAL HELLENIC UNIVERSITY
COGNITIVE UX

Abbreviations

CH

Cultural Heritage

Co-funded by
the European Union

cognitiveUX

Executive Summary

The EU Erasmus+ “NARRATE: Needs for Digital Recording and Documentation of Ecclesiastical Cultural Treasures in Monasteries and Temples” (2022-1-EL01-KA220-HED-000089867) aims at identifying and promoting the needs and priorities concerning ecclesiastical Cultural Heritage (CH) documentation.

This study seeks to organize and address the specific requirements for recording and documenting ecclesiastical cultural treasures by thoroughly analyzing user needs. NARRATE focuses on capturing ecclesiastical cultural heritage in a way that allows stakeholders to convey their interconnected histories, roles, and spiritual significance over time.

The present report: *R4.1. Production of Course Materials* describes the preparation of Course materials of NARRATE. Course materials were developed under this Activity, to empower ecclesiastical cultural heritage (CH) managers to harness the full potential of the digital tools and resources created during the project. The Course materials were presented to stakeholders through two webinars. The first webinar introduced the guardians of ecclesiastical treasures to the NARRATE project, emphasizing its theoretical and practical aspects. The second webinar focused on training, placing particular emphasis on the documentation of these invaluable treasures using the NARRATE platform developed during the project.

Co-funded by
the European Union

cognitiveUX

Table of contents

1. Methodology	8
2. Implementation of the Activity	9
2.1 1 st Webinar	10
2.2 2 nd Webinar	14
2.3 Sessions I-VI of the Educational Workshop in Istanbul, Turkey	16
3. Conclusions	17
ANNEX.....	21
Course material of the 1 st Webinar	21
Course material of the 2 nd Webinar	42

Co-funded by
the European Union

List of figures

Figure 1: Flyer of NARRATE's 1st webinar	11
Figure 2: The Registration form in zoom platform	11
Figure 3: Screenshots of the webinar in zoom platform	12
Figure 4: Certificate of attendace template for the 1st webinar	13
Figure 5: Flyer of NARRATE's 2nd webinar	14
Figure 6: The Registration form in zoom platform	14
Figure 7: Screenshots of the webinar in zoom platform	15
Figure 8: Certificate of attendace template for the 2nd webinar	16
Figure 9: Photos from the first day of the educational workshop in Istanbul.....	17

1. Methodology

The NARRATE project aims to streamline the process of describing and digitizing the religious cultural heritage of the Thrace region. Key contributors to this effort include specialists and community members familiar with the ecclesiastical heritage and with access to church artifacts, such as clergy, church employees, museum staff, metropolitan office personnel, and students of theology and religion. Creating Course materials for these individuals, first for introducing them the NARRATE work and secondly for training them to use the NARRATE platform, is a critical component of the project's implementation.

The course materials were meticulously designed to align with their specific needs and varying levels of computer proficiency. The NARRATE platform that is created, serve as a repository that is designed for users and managers who do not necessarily possess a high level of familiarity with such platforms and tools. Therefore, in addition to creating advanced digital solutions, courses were created for cultural heritage (CH) managers (e.g., clergy and non-clergy) to equip them with the necessary skills.

The development of the course materials began with the establishment of guiding principles and a conceptual framework defining the methodological and theoretical foundations of the NARRATE project. This process included creating learning materials, first for documenting Ecclesiastical treasures (focused in the geographic region of Thrace) and secondly, and second for platform usage. Best practices, identified through the activities of WP2, significantly informed the design of these courses. The structure, format, delivery methods, and content of the courses were shaped by insights from the review of relevant practices and the outcomes of the formative assessment conducted on the NARRATE platform throughout the project. Additionally, needs analysis activities (WP2) helped identify the specific characteristics required for the course offerings.

The development of these materials was guided by collaborative meetings with the NARRATE team, ensuring they effectively support the project's goals. The following steps summarize the conceptual workflow of this Activity:

Stage 1: Identifying work stages and assigning tasks

Stage 2: Organizing the AUTH team that will develop the course materials

Stage 3: Analysis of the target groups and their computer skills in order to select the content of the course materials

Stage 4: Preparation of two webinars to introduce the course material to the audience.

Stage 5: Preparation of 6 Sessions to be delivered in the Educational Workshop that was going to be held in Istanbul, Turkey on December 2024.

Stage 6: Dissemination of the outcomes, by uploading the material in the NARRATE website.

2. Implementation of the Activity

The preparation and execution of course materials on documenting ecclesiastical treasures were integral to the NARRATE project's mission to empower both clergy and non-clergy communities in preserving religious Cultural Heritage. The course materials were thoughtfully developed to address the specific needs and varying levels of digital proficiency among participants.

Since NARRATE's goal was to highlight the importance of documentation of ecclesiastical heritage, especially in the Thrace region, it was decided that the first webinar will be focused mainly into introducing the participants to the theoretical aspects of documentation in parallel in introducing and presenting the examples of ecclesiastical treasures that are in abundance in the geographic region of Thrace, that encompasses three countries: Greece, Bulgaria and Turkey. Furthermore, the presentation of the NARRATE project to the audience, offering a thorough overview of its objectives and the functionality of the developed platform, was crucial at this stage. The first webinar therefore included materials that included all the essential information, with the aim of effectively communicating the project's goals and efforts

The design of second webinar focused more on a hands-on training, guiding participants through the process of documenting ecclesiastical artifacts effectively through the NARRATE platform. The NARRATE team decided to schedule the second webinar near the project's conclusion. This timing would allow for the presentation of the project's results and the use of the updated platform version for hands-on training. The updates to the platform would incorporate amendments made following the formative assessment conducted as part of Activity 3.3 in WP3.

Finally, the 6 Sessions of the Educational Workshop that took place in Istanbul Turkey on December 9-11, 2024 were organised with the aim of imparting essential skills related to documentation and digitization processes. These sessions sought to merge diverse perspectives, exploring the broad potential of digital tools while integrating technical expertise with social and cultural insights. More details on the Educational workshop sessions are presented on a separate report (R5.3)

Co-funded by
the European Union

cognitiveUX

During NARRATE's biweekly meetings, all issues related to the design and implementation of the course materials were thoroughly discussed. Concerns were raised regarding the language of the webinars, leading the team to decide that delivering them in Greek would be more effective. This decision aligned with Aristotle University of Thessaloniki's responsibility for hosting the webinars and the initial focus on the Greek region of Thrace and its cultural treasures. The translation of the course material could be undertaken at a later stage, and the possibility of adding subtitles to the recorded videos was also considered. Consequently, the primary audience for the first webinar was identified as stakeholders from the Greek region of Thrace. Additionally, students from theological schools were identified as an ideal focus group. They could play a key role in communicating the goals of the NARRATE project and, more importantly, represent future users and stakeholders responsible for managing ecclesiastical treasures.

2.1 1st Webinar

The first Webinar was held on June 25, 2024, via the Zoom platform provided by Aristotle University for its members. Dr. Aikaterini Stamou from the Laboratory of Geoinformatics was in charge of setting up the webinar room and preparing the registration forms. Registration instructions were made available in both English and Greek, and a flyer promoting the webinar was created in Greek. The NARRATE partners shared the flyer through their dissemination networks, and the details, along with the registration link, were posted on all NARRATE's social media channels.

Διαδικτυακό Εκπαιδευτικό Σεμινάριο

Τεκμηρίωση Εκκλησιαστικών Θησαυρών

Τρίτη 25 Ιουνίου 2024 19:00

Ομιλητές:

Ιωάννης Μπάκας
Αναπληρωτής Καθηγητής

Πρωτοπρ. Χρυσόστομος Νάσσης
Αναπληρωτής Καθηγητής

Ελένη Χρυσάφη
ΕΔΙΠ

του Τμήματος Κοινωνικής Θεολογίας και Χριστιανικού Πολιτισμού ΑΠΘ

Θεματικές ενότητες:

- Εισαγωγή στο ερευνητικό πρόγραμμα **NARRATE**
- Χριστιανική Θράκη - Ιστορία και πολιτισμός από τον πρώτο αιώνα μέχρι σήμερα
- Εκκλησιαστικοί πολιτιστικοί θησαυροί: ορισμός-διαχείριση τεκμηρίωση

Εγγραφείτε δωρεάν στο σύνδεσμο του σεμιναρίου

<https://authr.zoom.us/join/9876543210>

Το σεμινάριο διοργανείται από το πρόγραμμα EU ERASMUS+ NARRATE: Ανάπτυξη για Υψηλή Κατηγορία και Τεκμηρίωση των Εκκλησιαστικών Πολιτιστικών Θησαυρών σε Μουσεία και Μνημεία.

Figure 1: Flyer of NARRATE’s 1st webinar

WP4 - R4.1: Production of Course Material

Διαδικτυακό Εκπαιδευτικό Σεμινάριο

Τεκμηρίωση Εκκλησιαστικών Θησαυρών

Τρίτη 25 Ιουνίου 2024 19:00

Εκπαιδευτικό σεμινάριο στο αντικείμενο της τεκμηρίωσης Εκκλησιαστικών θησαυρών

Date & Time Jun 25, 2024 07:00 PM in Athens

Meeting Registration

First Name* Last Name*

Email Address* john@company.com

Country/Region Select country/region

Organization Your organization

Information you provide when registering will be shared with the account owner and host and can be used and shared by them in accordance with their Terms and Privacy Policy.

Register

Figure 2: The Registration form in zoom platform

The registration for the first webinar exceeded expectations by a significant margin. Initially, based on the quantitative indicators outlined in the NARRATE proposal, we anticipated around 20 participants. However, the response was far greater, with a total of **164 registrations**. This unexpected popularity suggests a strong interest in the topic and the relevance of the Webinar content to the intended audience. It demonstrates that the promotion efforts, including the distribution of the flyer through various dissemination channels and the extensive reach via NARRATE's social media platforms, were highly effective in engaging a much wider audience than initially forecasted.

The webinar was recorded for educational purposes; Participants provided their consent prior to recording.

Figure 3: Screenshots of the webinar in zoom platform

After the conclusion of the Webinar, the NARRATE team took steps to further engage and recognize the participants. Certificates of attendance were issued to all online registrants, acknowledging their involvement and contribution to the success of the event.

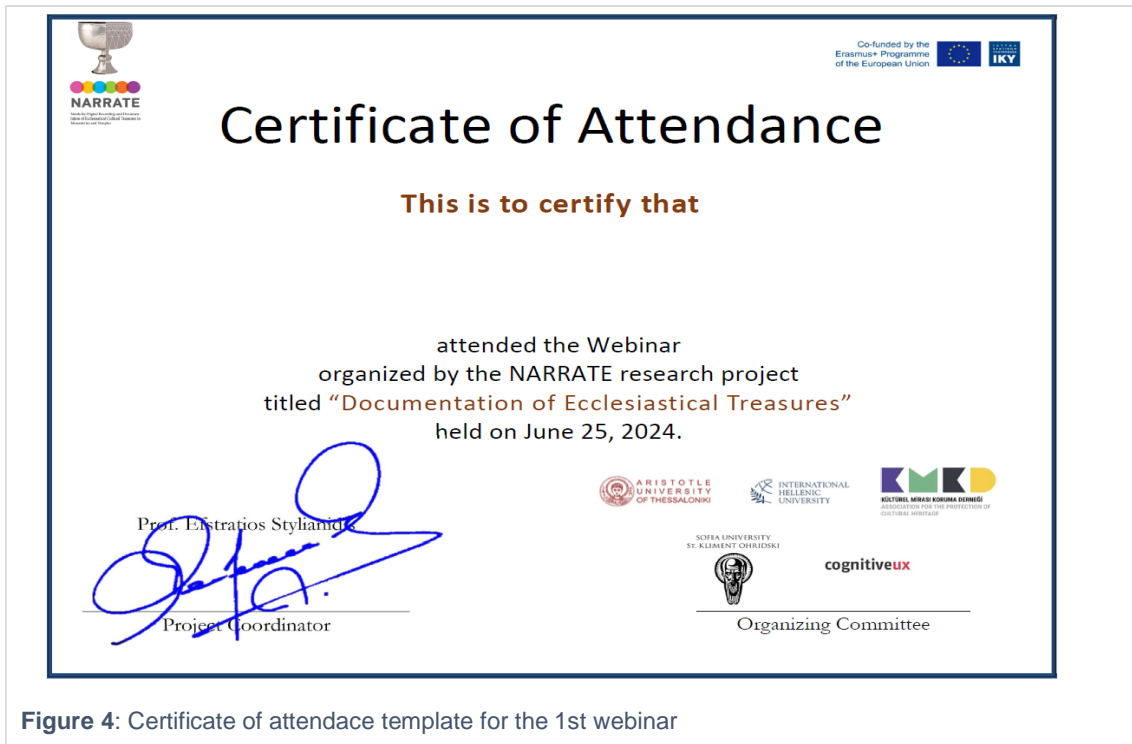

Figure 4: Certificate of attendance template for the 1st webinar

To make the content of the Webinar more accessible to a broader audience, the team decided to enhance the presentations by recording them in a professional studio setting provided by Aristotle University. This decision was made to ensure that the final version of the course material would be of high quality, polished, and suitable for wider distribution. The recordings took place on the 12th of July 2024, with careful attention to detail to maintain the integrity and clarity of the presentations.

Following the recording session, the video was edited and produced by the expert team from the Aristotle University Studio, ensuring that the final product was engaging and professional. Once completed, the video was uploaded to the Moodle platform, which is part of the NARRATE project's educational infrastructure. This allows the recorded Webinar to be accessed by a global audience, making the valuable insights and content available to those who were unable to attend the live session. Through this initiative, NARRATE aims to maximize the reach and impact of the Webinar, making it accessible to a diverse group of individuals interested in the subject matter.

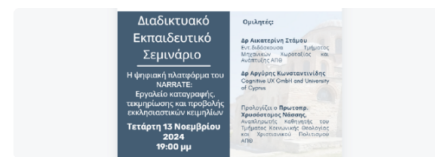
In the annex of this Report the course material of the 1st webinar is presented both in original language (Greek) and the English version of the material.

2.2 2nd Webinar

The second Webinar was held as mention at a later stage of the project, on November 14, 2024, again via the Zoom platform provided by Aristotle University for its members. Dr. Aikaterini Stamou from the Laboratory of Geoinformatics was in charge of setting up the second webinar room and preparing the registration forms. Registration instructions were made available in both English and Greek, and a flyer promoting the webinar was created in Greek. The NARRATE partners shared the flyer through their dissemination networks, and the details, along with the registration link, were posted on all NARRATE's social media channels.

Figure 5: Flyer of NARRATE's 2nd webinar

Η ψηφιακή πλατφόρμα του NARRATE: Εργαλείο καταγραφής, τεκμηρίωσης και προβολής εκκλησιαστικών κειμηλίων

Date & Time Nov 13, 2024 07:00 PM in Athens

Meeting Registration

Registration form fields:

- First Name*
- Last Name*
- Email Address*
- Country/Region
- Organization
- Θα χρειαστείτε βεβαίωση παρακολούθησης?*

Information you provide when registering will be shared with the account owner and host and can be used and shared by them in accordance with their Terms and Privacy Policy.

[Register](#)

Figure 6: The Registration form in zoom platform

The response from participants was exceptionally positive, with a total of **81 registrations** for the second iteration of the Webinar. This enthusiastic engagement reinforced the strong interest in the topic and highlighted the relevance and importance of the Webinar content to the target audience.

The webinar was recorded for educational purposes; Participants provided their consent prior to recording.

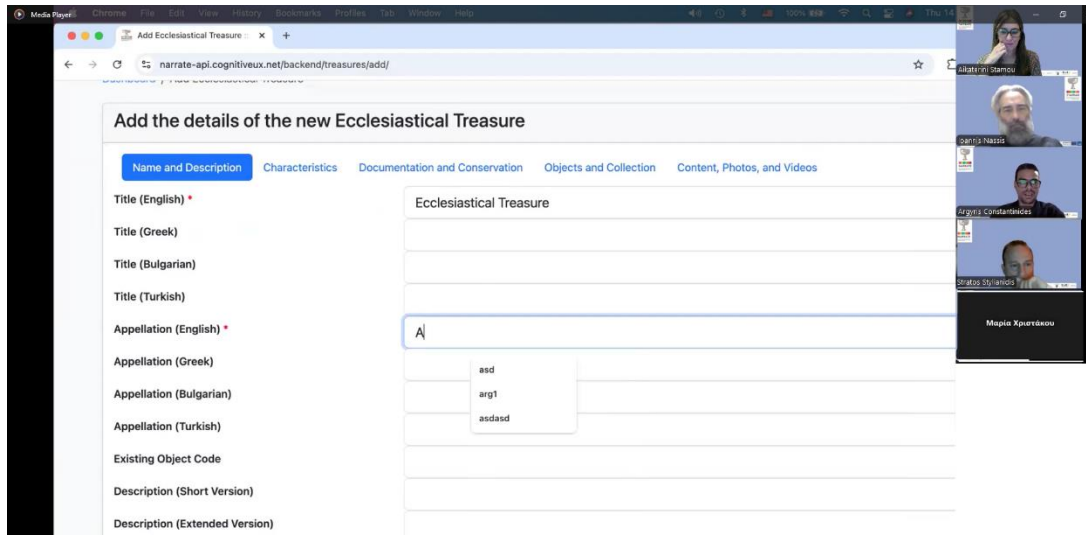

Figure 7: Screenshots of the webinar in zoom platform

After the conclusion of the Webinar, the NARRATE team took steps to further engage and recognize the participants. Certificates of attendance were issued to all online registrants, acknowledging their involvement and contribution to the success of the event.

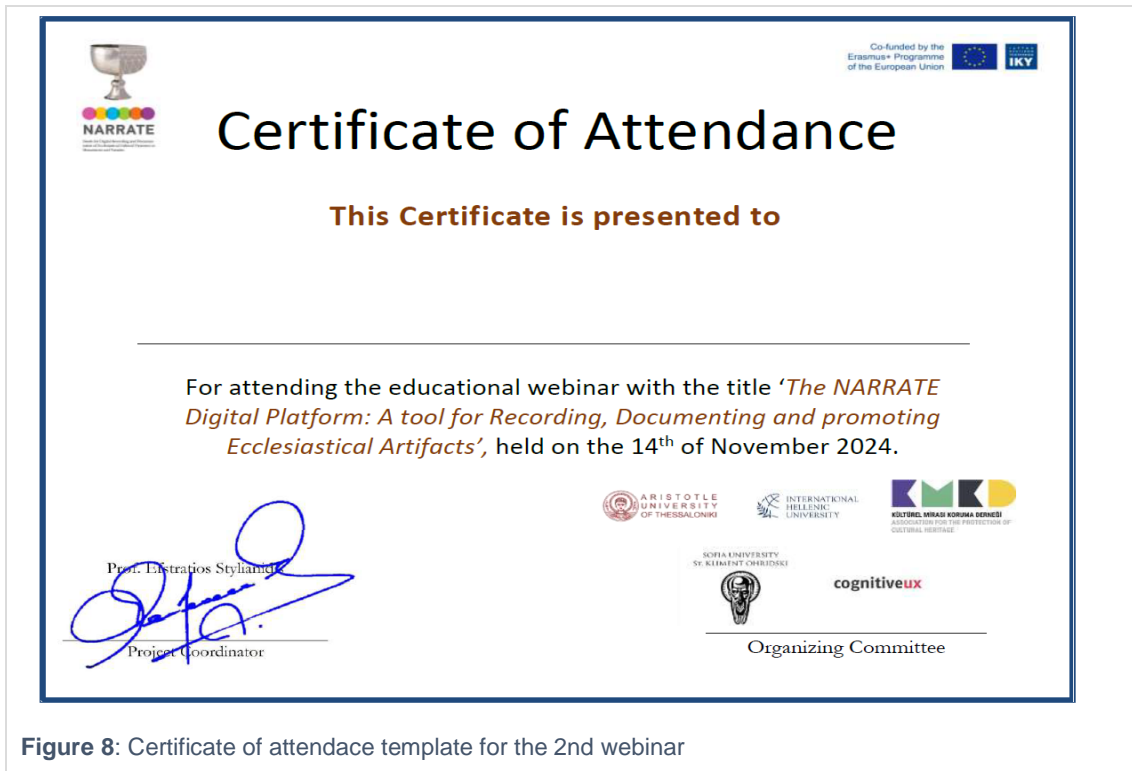

Figure 8: Certificate of attendance template for the 2nd webinar

2.3 Sessions I-VI of the Educational Workshop in Istanbul, Turkey

The Educational Workshop brought together a diverse group of participants, with a total of **66 attendees at the Panel**. The workshop sessions saw varying levels of participation, with Workshop Session I and Session II attracting a combined total of **39 participants**, while Session III had **40 participants**. Session IV hosted **31 participants**, Session V was attended by **18**, and Session VI welcomed **30 participants**. It is important to note that some participants took part in multiple sessions, enriching the overall exchange of ideas and fostering a deeper engagement with the topics presented.

The feedback provided by workshop participants offers valuable insights into their overall experience and the effectiveness of each session. More details on the Sessions and the feedback are presented in the Deliverable R5.3.

Figure 9: Photos from the first day of the educational workshop in Istanbul

3. Conclusions

The development and presentation of course materials on the documentation of ecclesiastical heritage, as demonstrated in the two webinars and the 6 Sessions of the Educational Workshop in Istanbul, organized under the NARRATE project, proved to be an enriching and impactful endeavor. The level of engagement reflects the success of

the Webinars and Training Sessions, outreach and highlights the demand for further educational and informative sessions related to the project's themes.

Several key conclusions can be drawn from this experience:

➤ High Demand and Engagement

Both webinars attracted substantial interest, with participant registrations far exceeding the initial expectations set by the NARRATE proposal's quantitative indicators. The first webinar achieved 164 registrations, surpassing the target of 20, while the second maintained strong interest with 81 registrations. This level of engagement underscores the importance and timeliness of addressing the topic of ecclesiastical heritage documentation in the digital age. It also highlights the effectiveness of the dissemination strategies employed, such as targeted promotion through social media, institutional networks, and partner channels.

The Training sessions of the Educational workshop saw also high levels of participation; with Session I and Session II attracting a combined total of 39 participants, while Session III had 40 participants. Session IV hosted 31 participants, Session V was attended by 18, and Session VI welcomed 30 participants.

➤ Relevance of the Content

The positive response from participants reaffirms the relevance of the course materials to the intended audience. By focusing on the intersection of theology, cultural heritage, and digital technology, the webinars and the Training Sessions addressed a critical area of interest. This relevance not only attracted a diverse audience but also fostered meaningful discussions, demonstrating the practical and scholarly significance of the subject matter.

➤ Professionalization of Educational Resources

To ensure broader accessibility and enhance the quality of the learning experience, the NARRATE team undertook the additional step of professionally recording the presentations of the 1st webinar in a studio setting. This decision reflects a commitment to producing high-quality educational materials that can reach a wider audience beyond the live webinar participants. The recording and subsequent editing process allowed for the creation of polished and accessible content, which was made available on the Moodle platform of the NARRATE project. This resource serves as a lasting contribution to the field, enabling continuous learning and reference for future stakeholders.

Co-funded by
the European Union

cognitiveUX

➤ Innovative Methodology

The approach to creating course materials combined traditional academic presentation with modern technological tools. The webinars and the Training Sessions not only presented theoretical frameworks and case studies but also facilitated practical discussions on the challenges and opportunities in documenting ecclesiastical heritage. This balanced methodology catered to a broad audience, including scholars, practitioners, and policymakers, effectively bridging the gap between academic research and applied practices.

➤ Strengthening Stakeholder Engagement

The webinars and the Training Sessions successfully engaged a wide range of stakeholders, including clergy, cultural heritage professionals, and academics. This diverse participation reflects the interdisciplinary nature of the subject and the ability of the NARRATE project to bring together varied expertise to address shared challenges. By providing a platform for dialogue, these courses also laid the groundwork for future collaborations and initiatives aimed at preserving ecclesiastical cultural heritage.

➤ Sustainability of Educational Impact

The availability of the recorded materials on a digital platform ensures the sustainability of the educational impact. Interested individuals can access the course materials at their convenience, expanding the reach of the project beyond the live sessions. This approach supports the long-term goals of the NARRATE project by fostering ongoing education, capacity building, and awareness-raising in the field of ecclesiastical heritage documentation.

➤ Future Directions

Building on the success of these webinars, the following steps are recommended:

Expanding the Scope: Multilingual Resources: Providing course materials in multiple languages would ensure greater inclusivity and accessibility for international audiences.

Stakeholder Feedback: Continuously gathering feedback from participants can inform the development of more targeted and impactful educational offerings.

In conclusion, the creation of course materials for the documentation of ecclesiastical heritage under the NARRATE project has demonstrated the potential of combining academic expertise with modern technological tools to address pressing issues in cultural heritage preservation. These efforts not only met immediate educational

WP4 - R4.1: Production of Course Material

objectives but also contributed to the broader mission of safeguarding and celebrating ecclesiastical treasures for future generations.

Co-funded by
the European Union

ANNEX

Course material of the 1st Webinar

1ST presentation Prof. Ioannis Bakas

Χριστιανική Θράκη

(EIKONA 1)

Κάποτε στο πλαίσιο μιας τουριστικής καμπάνιας η Θράκη χαρακτηριζόταν ως η μεγάλη γη. Θεωρώ ότι ο χαρακτηρισμός αυτός δεν αφορούσε τόσο το μέγεθός της, το οποίο εξάλλου στο πέρασμα των χρόνων διακυμάνθηκε, όσο στον πολιτισμό που αναπτύχθηκε στον χώρο, στους ήχους, τα χρώματα, τις μυρωδιές, στην αισθητική του. Ο Κωνσταντίνος Πορφυρογέννητος ονομάζει τη Θράκη ως αρχή της Ευρώπης συνδυάζοντας τον χώρο με το Βυζάντιο και δεν είναι τυχαίο ότι ο όρος Ευρώπη διατηρήθηκε στην ονομασία μιας διοίκησης της περιοχής με έδρα την ιστορική Ηράκλεια. Σε αρκετές μάλιστα μελέτες, σε αντιδιαστολή με τη γειτονική Μικρά Ασία, ο Θρακικός αλλά και ο ευρύτερα βαλκανικός χώρος ονομάζεται Μικρά Ευρώπη.

(EIKONA 2)

Η εισαγωγή του Χριστιανισμού στο θρακικό και μέσω αυτού στον ευρωπαϊκό χώρο άρχισε αρκετά νωρίς, από τους αποστολικούς ακόμη χρόνους, εξαιτίας του ιεραποστολικού έργου του αποστόλου Ανδρέα. Ο απόστολος Ανδρέας ίδρυσε, σύμφωνα με την παράδοση, την πρώτη χριστιανική Εκκλησία στο Βυζάντιο και στην Πέρινθο (Ηράκλεια). Ο απόστολος Ανδρέας υπήρξε έτσι ο κατ' εξοχήν απόστολος της Χερσονήσου του Αίμου. Στο Βυζάντιο ο απόστολος Ανδρέας εγκατέστησε ως πρώτο επίσκοπο τον απόστολο Στάχυ, διάδοχος του οποίου είναι ο εκάστοτε αρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως. (EIKONA 3) Από την Εκκλησία αυτή του Βυζαντίου θα ανυψωθεί αργότερα, με την ίδρυση της Κωνσταντινούπολης, το ομώνυμο Πατριαρχείο με τον πρωτόβουλο οικουμενικό του ρόλο στον Χριστιανισμό.

Ακόμη, ο απόστολος Παύλος, το φθινόπωρο του 50 μ.Χ. αποβιβάστηκε για λίγο στο νησί της Σαμοθράκης. Στους Φιλίππους ο ίδιος απόστολος άφησε τον μετέπειτα ευαγγελιστή Λουκά ο οποίος πιθανότατα στράφηκε ιεραποστολικά ανατολικά, δηλαδή προς την Τόπειρο, την Κόσινθο, τα Αβδηρα, τη Μαξιμιανούπολη, επιζητώντας να διδάξει τον Χριστιανισμό και στα κοντινά προς τη Μακεδονία μέρη της Θράκης. Σε μαθητή επίσης του αποστόλου Παύλου, το Θεοφάνιο, αποδίδεται και η διάδοση του Χριστιανισμού στην Αγχίαλο της βόρειας Θράκης κατά τον 1^ο αιώνα μ.Χ.

Ο Χριστιανισμός βρήκε γρήγορα πρόσφορο έδαφος στο θρακικό χώρο και σε αυτό βοήθησε αρκετά η προετοιμασία που προσέφερε η λατρεία του Ορφέα στην περιοχή. Ιδιαίτερα η λατρεία αυτή τόνιζε τη θεία φύση του ανθρώπου και την αθανασία του πέρα από τον τάφο.

Η Θράκη από πολύ νωρίς οργανώθηκε έτσι σε τοπικές Εκκλησίες, που είχαν ως πρώτους επισκόπους τους κάποιους από τους εβδομήκοντα αποστόλους. Έτσι, η Εκκλησία της Φιλιππούπολης θεωρεί ως πρώτο επίσκοπό της τον Ερμά, η Εκκλησία της Βερόνης τον Κάρπο, η Εκκλησία της Οδυσσού (Βάρνα) τον Αμπλία, η Εκκλησία του Βυζαντίου τον Στάχυ. Η θρακική Ηράκλεια διαδραματίζει, κατά την πρώιμη χριστιανική εποχή, πρωτεύοντα ρόλο στη χριστιανική και εκκλησιαστική ιστορία της Θράκης. (EIKONA 4)

Τα συναξάρια της Εκκλησίας παρουσιάζουν πλήθος μαρτύρων που κατάγονταν ή μαρτύρησαν στον θρακικό χώρο, κατά την περίοδο των διωγμών, όπως η αγία Ωραιοζήλη από το Βυζάντιο, μαθήτρια του αποστόλου Ανδρέα, που μαρτύρησε μαζί με τη φίλη της Ιερουσαλήμ τον 1^ο αιώνα μ.Χ.· η αγία Γλυκερία από την Τραϊανούπολη, που μαρτύρησε τον 2^ο αιώνα μ.Χ.· οι άγιοι έξι μάρτυρες αλλά και οι 37 θρακίωτες μάρτυρες, που μαρτύρησαν στη Βιζύη· οι άγιοι

Αιθαλάς και Αμμούν ο διάκονος μαζί με τις 40 ασκήτριες παρθένες, που μαρτύρησαν στην Αδριανούπολη την εποχή του Λικινίου· οι 153 θρακίωτες μάρτυρες, που μαρτύρησαν με πνιγμό στη θάλασσα· οι άγιοι Ορέντιος, Φαρνάκιος, Έρωτας, Φίρμος, Φιρμίνος, Κυριακός και Λογγίνος, που μαρτύρησαν υπηρετώντας ως στρατιώτες στη Θράκη την εποχή του Διοκλητιανού· οι επίσκοποι Τόμεως Ευαγγελικός, Εφραίμ και Τίτος, που μαρτύρησαν κατά τους τελευταίους διωγμούς, καθώς και πολλοί άλλοι. **(ΕΙΚΟΝΑ 5)**

Το 330 μ.Χ., η πόλη που έκτισε ο Μέγας Κωνσταντίνος, η Κωνσταντινούπολη έγινε η νέα πρωτεύουσα της αυτοκρατορίας. Έτσι, ο θρακικός χώρος, που από τη φύση του είχε μεγάλη σπουδαιότητα για τη Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία, τώρα αποκτά ξεχωριστή σημασία. Είναι ο άμεσος ζωτικός χώρος της πρωτεύουσας Κωνσταντινουπόλεως που την περιβάλλει, της προσπορίζει τα εφόδια για τη διατροφή των κατοίκων της και την προστατεύει αμυντικά. Ο επίσκοπος της νέας πρωτεύουσας απέκτησε, λόγω της ιδιότητάς του, μεγάλη σπουδαιότητα. Ανυψώθηκε σε αρχιεπίσκοπο και πατριάρχη, ενώ η Δ' Οικουμενική Σύνοδος του απένειμε τα ίδια πρεσβεία τιμής με τον επίσκοπο της Ρώμης. **(ΕΙΚΟΝΑ 6)**

Η Θράκη από την εποχή του Μ. Κωνσταντίνου, περιλάμβανε συνολικά έξι εκκλησιαστικές επαρχίες που ήσαν: α) Ευρώπης, β) Ροδόπης, γ) Αιμιμόντου, δ) Θράκης, ε) Μυσίας ή Αιμιμόντου Β' και στ) Σκυθίας. Στην Α' Οικουμενική Σύνοδο συμμετείχαν, αντιπροσωπεύοντας το θρακικό χώρο, οι επίσκοποι Μεσημβρίας Πέτρος, Βερόης Ευστάθιος, Βιζύης Γεώργιος, Μεσσήνης Ακλέμμη, Αδριανουπόλεως Συνίβιος. Κατά τη Β' Οικουμενική Σύνοδο μαρτυρείται η συμμετοχή του επισκόπου Αγκιάλου Τιμοθέου και του επισκόπου Τόμεως Τερεντίου. **(ΕΙΚΟΝΑ 7)**

Στον δυτικά του ποταμού Έβρου θρακικό χώρο, το μεγαλύτερο στρατιωτικό, διοικητικό και ασφαλώς εκκλησιαστικό κέντρο, έως τον 14^ο αιώνα, ήταν η Τραϊανούπολη. Στην Τραϊανούπολη υπήρχε δραστήρια χριστιανική κοινότητα ήδη από τον 2^ο αι. μ.Χ. ενώ, από τον 7^ο έως τον 14^ο αιώνα, αποτέλεσε τη μητρόπολη της εκκλησιαστικής επαρχίας της Ροδόπης. Στον ίδιο χώρο η Μαρώνεια υπήρξε έδρα επισκόπου από τις αρχές ακόμη του 4^{ου} αιώνα. **(ΕΙΚΟΝΑ 8)** Κατά το δεύτερο μισό του 5^{ου} αιώνα αποσπάθηκε από τη δικαιοδοσία του μητροπολίτη Τραϊανουπόλεως και αποτέλεσε ανεξάρτητη αρχιεπισκοπή. Η Αναστασιούπολη (Περιθεώριο), κατά τον 6^ο αιώνα, είχε αναδειχθεί εκκλησιαστικά ως επισκοπή, η οποία υπαγόταν στον μητροπολίτη Τραϊανουπόλεως, όπως και η παρακείμενη Τόπειρος.

Η εικόνα που παρουσιάζει η εκκλησιαστική κατάσταση της Θράκης, κατά τον 8^ο αιώνα, παρέχεται μέσα από τους εκκλησιαστικούς καταλόγους της εποχής αυτής. Οι μεταβολές που υπάρχουν σε αυτούς, αποδεικνύουν την επέκταση της θρακικής Διοίκησης και στον χώρο της ανατολικής Μακεδονίας με την προσθήκη στην τάξιν πρωτοκαθεδρίας μητροπολιτών του μητροπολίτη Φιλίππων της επαρχίας Μακεδονίας. Οι θετικές, για την εκκλησιαστική κατάσταση της Θράκης εξελίξεις και η αύξηση του αριθμού των εκκλησιαστικών επαρχιών, μαρτυρούν τη ζωτικότητα του χριστιανικού πληθυσμού της περιοχής. Ο αυτοκράτορας Κωνσταντίνος Ε' για να ενισχύσει πληθυσμιακά τη μεθόριο με τους Βουλγάρους, εφάρμοσε εποικιστική πολιτική μεταφέροντας στη Θράκη, το 755, χριστιανικούς πληθυσμούς από τη Μικρά Ασία, αλλά και αιρετικούς από την Αρμενία, τη Συρία, καθώς και Παυλικιανούς, αυξάνοντας έτσι την πυκνότητα του πληθυσμού της περιοχής, η οποία είχε δεχτεί επιθέσεις και ερημώσεις κατά τα προηγούμενα χρόνια.

Η συνεχής ύπαρξη των αρχιεπισκοπών Οδυσσού και Τόμεως στον θρακικό βορρά, η αναβάθμισή τους στη συνέχεια σε μητροπόλεις, καθώς και ο μεγάλος αριθμός των επισκοπών που υπάγονται στις μητροπόλεις αυτές, μαρτυρούν την αδιάλειπτη βυζαντινή παρουσία στις βόρειες περιοχές του θρακικού παρευξείνιου χώρου. Ωστόσο, κατά τον 10^ο αιώνα, οι εξελίξεις στον εκκλησιαστικό χάρτη της Θράκης επιβεβαιώνουν τη ρευστότητα που υπήρχε

στο χώρο λόγω των συνεχών αναμετρήσεων μεταξύ των Βυζαντινών και των Βουλγάρων και η οποία επηρέαζε σημαντικά και τα εκκλησιαστικά πράγματα της περιοχής.

Η κατάλυση της Βουλγαρίας από τον Βασίλειο Β' Μακεδόνα είχε ως αποτέλεσμα την κατάργηση και του βουλγαρικού «Πατριαρχείου» και την ένταξη των περιοχών του στο Οικουμενικό Πατριαρχείο. Ο αριθμός και η θέση των μητροπόλεων του θρακικού χώρου δεν υπέστησαν ωστόσο ουσιαστικές μεταβολές, γεγονός που μαρτυρεί τη σταθερότητα στο χώρο μετά την ειρήνευση που επήλθε. **(ΕΙΚΟΝΑ 9α)**

Ο 11^{ος} αιώνας για τη Θράκη σημαδεύεται με την ίδρυση του σπουδαιότερου μοναστηριού του θρακικού χώρου της Βασιλικής Μονής της Υπεραγίας Θεοτόκου Πετριτζιοτίσης (Μπατσκόβου). Ιδρύθηκε από τον Ίβηρα Μέγα Δομέστικο της Αυτοκρατορίας Γεώργιο Πακουριανό στη Στενήμαχο της επαρχίας Φιλιππουπόλεως στη βόρεια πλευρά της Ροδόπης. Η ίδρυση της μονής Πετριτζιοτίσης συμπίπτει με την ευρύτερη ανάπτυξη του μοναχισμού, κατά την περίοδο που ακολουθεί, στις δύο πλευρές της οροσειράς της Ροδόπης, όπου αναπτύσσονται ακμαία μοναστικά κέντρα.

Περίλαμπρα μοναστήρια υπήρχαν την ίδια εποχή και σε άλλα σημεία της Θράκης, όπως στην Αίνο (Θεοτόκου Σκαλωτής του 11^{ου} αι.), στη Σωζόπολη, στη Μεσημβρία, στην Ξάνθη (Ταξιαρχών και Αρχαγγελιωτίσης) **(ΕΙΚΟΝΑ 9β)**, στην Τραϊανούπολη και στο Διδυμότειχο. Το λαμπρότερο ωστόσο εκκλησιαστικό μνημείο της Θράκης είναι η μονή της Παναγίας Κοσμοσώτειρας στις Φέρρες, στα δυτικά του Έβρου ποταμού, που κτίστηκε στα μέσα του 12^{ου} αι. μ.Χ. από τον Ισαάκιο Κομνηνό. **(ΕΙΚΟΝΑ 10)** Το λαμπρό αυτό οικοδόμημα απηχεί την τέχνη και τον πολιτισμό της Κωνσταντινούπολης, και της Θράκης ευρύτερα, του 12^{ου} αιώνα μ.Χ.

Παράλληλα όμως με τον κοινοβιακό αναπτύχθηκε και ο ασκητικός μοναχισμός. Ασκηταριά εντοπίζονται διάσπαρτα σε ολόκληρο τον θρακικό χώρο. Τον 9^ο με 10^ο αιώνα στη Μαρώνεια, στα ερείπια παλαιοχριστιανικής βασιλικής στη θέση "Σύναξη", ιδρύθηκε μοναστήρι το οποίο λειτούργησε έως τον 13^ο αιώνα, ακολουθώντας και αυτό την παρακμή και εγκατάλειψη των μόνων του Παπικίου όρους.

Η εκκλησιαστική κατάσταση της Θράκης, κατά τα μέσα του 12^{ου} αιώνα, παρουσιάζει νέες μεταβολές. Χαρακτηριστικά, η επισκοπή Διδυμοτείχου προβιβάζεται σε αρχιεπισκοπή. Η αναβάθμιση αυτή συμβάδισε με τη γενικότερη εξέλιξη και πρόοδο της πόλης και της περιοχής του Διδυμοτείχου. Από τα μέσα σχεδόν του 13^{ου} αι. ο αρχιεπίσκοπος Διδυμοτείχου αναφέρεται πλέον ως μητροπολίτης.

Οι συνεχείς υποβαθμίσεις της μητρόπολης Τραϊανουπόλεως ήταν αποτέλεσμα του γενικότερου φαινομένου παρακμής, το οποίο χαρακτήριζε την πόλη και τη μητρόπολη αυτή, σε αντίθεση με τις άλλοτε επισκοπές της, οι οποίες σταδιακά αναβαθμιζόνταν σε μητροπόλεις. Η ανακατάταξη αυτή ασφαλώς είχε την αιτία της στο γεγονός ότι η Τραϊανούπολη υπήρξε ο κατεξοχήν χώρος των στρατιωτικών συγκρούσεων και κυρίως των οθωμανικών εισβολών στον θρακικό χώρο. Την εποχή των εμφυλίων πολέμων μεταξύ του Ιωάννη Καντακουζηνού και του Ιωάννη Ε' του Παλαιολόγου «εν τω καιρω των συγχύσεων», (1341-1346), η αρχιεπισκοπή Ξανθείας προβιβάζεται σε μητρόπολη.

Η Εκκλησία στη Θράκη, παρόλα τα δεινά που είχαν συσσωρευτεί, σε αντίθεση με τη φθίνουσα εκκλησιαστική κατάσταση στο χώρο της Μικράς Ασίας, κατόρθωσε να διατηρήσει τη δύναμη και τη συνοχή της **(ΕΙΚΟΝΑ 11)**. Ωστόσο, εξακολουθούσαν να υπάρχουν κατάλοιπα των αιρέσεων των Παυλικιανών, Μασσαλιανών και Βογόμιλων σε ορισμένους ορεινούς πληθυσμούς και κυρίως ανάμεσα στους πληθυσμούς της οροσειράς της Ροδόπης και της περιοχής της Φιλιππούπολης. Όμως, αυτά, με την πάροδο του χρόνου, περιορίστηκαν σε βαθμό που να μην αποτελούν πλέον κίνδυνο για την Εκκλησία. Η εκκλησιαστική συνείδηση που σφυρηλατήθηκε στον ορθόδοξο χριστιανικό πληθυσμό της Θράκης απέβη ο κύριος

συντελεστής της επιβίωσής του σε ολόκληρη την οθωμανική περίοδο που θα ακολουθούσε. **(EIKONA 12)**

Το μεγαλύτερο εκκλησιαστικό γεγονός, το οποίο εμφανίστηκε την περίοδο αυτή στο θρακικό χώρο και σχετιζόταν με την μεγάλη ανάπτυξη του μοναχισμού σε αυτόν ήταν το κίνημα του Ησυχασμού. Το κίνημα αυτό βρήκε μεγάλη απήχηση και όπως ήταν φυσικό επηρέασε και την εκκλησιαστική κατάσταση σε ολόκληρη τη Θράκη. Ο Ησυχασμός σε πολύ σύντομο χρονικό διάστημα, έλαβε τεράστιες διαστάσεις στην περιοχή αυτή, με την ίδρυση αρκετών μονών, οι οποίες άκμασαν μεταξύ του 11^{ου} και 13^{ου} αιώνα μ.Χ.

Ο Ησυχασμός στη Θράκη έγινε γνωστός από το Γρηγόριο τον Σιναΐτη ο οποίος, εγκαταλείποντας το Άγιο Όρος εγκαταστάθηκε στην Παρόρεια, δηλαδή την ορεινή περιοχή μεταξύ Θράκης και Σκυθίας, όπου ανοικοδόμησε μοναστηριακό συγκρότημα, στο οποίο εγκαταστάθηκαν πολυάριθμοι μοναχοί. Η επιλογή της περιοχής αυτής από τον Γρηγόριο δεν ήταν τυχαία, καθώς στην ίδια περιοχή, κατά τη χρονική περίοδο 1264-1300, είχε αναπτύξει τη διδασκαλία του Μπεκτασισμού ο δερβίσης Σαρή Σαλτίκ. Η ύπαρξη, την εποχή αυτή, στο Παπίκιο όρος, αλλά και στη Ροδόπη ευρύτερα και στο Ιερό όρος της Γάνου πολυάριθμων μοναστηριών με ακμάζοντα μοναχισμό, οδηγεί στο συμπέρασμα πως το ησυχαστικό κίνημα βρήκε ιδιαίτερη απήχηση στο θρακικό χώρο. **(EIKONA 13)** Το Ιερό όρος της Γάνου ήταν το δεύτερο, μετά το Παπίκιο όρος, μοναστικό κέντρο της Θράκης. Τα δύο αυτό μοναστικά και ησυχαστικά κέντρα άκμασαν σχεδόν την ίδια εποχή (11^{ος}-13^{ος} αι.). Οι αξιόλογες αυτές μοναστικές πολιτείες παρήκμασαν το 13^ο αιώνα, λόγω της πολιτικής αστάθειας που επικρατούσε στην περιοχή αλλά και σε ολόκληρη τη Βυζαντινή Αυτοκρατορία, γεγονός που δημιουργούσε στους μοναχούς έντονο το αίσθημα της ανασφάλειας. Στο Παπίκιο μόνασαν κατά καιρούς γνωστά ιστορικά πρόσωπα, όπως ο πρωτοστράτωρ Αλέξιος Αζούθ, ο σεβαστοκράτωρ Αλέξιος, νόθος γιος του Μανουήλ Α', ο ηγεμόνας των Σέρβων Στέφανος Νεμάνια, ο Γρηγόριος Παλαμάς, μετέπειτα μητροπολίτης Θεσσαλονίκης, ο όσιος Μάξιμος ο Κausοκαλυβίτης **(EIKONA 14)**

Η προέλαση των Οθωμανών στο εσωτερικό της Θράκης υποχρέωσε τους ελληνικούς πληθυσμούς να αναζητήσουν τρόπους επιβίωσής τους, καταφεύγοντας σε ορεινές κυρίως περιοχές. Παράλληλα, άρχισαν οι προσπάθειες των Οθωμανών για τον εποικισμό της Θράκης με τη μεταφορά συμπαγών μουσουλμανικών πληθυσμών. Οι ενέργειες αυτές εκδηλώθηκαν έντονα ακόμα από την εποχή του σουλτάνου Μεχμέτ Β'. Όταν ο τελευταίος κατέλαβε την Αίνο, το 1454, μετέτρεψε τις εκκλησίες της πόλης σε τζαμιά, ενώ η μονή της Κοσμοσωτείρας, στην ίδια σχεδόν περιοχή, είχε μετατραπεί σε τέμενος από το 1381. Κατά την εποχή του σουλτάνου Βαγιαζίτ Β' (1481-1512) κατεδαφίστηκε μεγάλος αριθμός εκκλησιών.

Οι εκτεταμένοι εξισλαμισμοί και η εδραίωση της οθωμανικής κυριαρχίας στο δεύτερο μισό του 14^{ου} αιώνα συνεπάγονταν τον περιορισμό του χριστιανικού στοιχείου σε αστικές κυρίως νησίδες. **(EIKONA 15)** Σημαντικό τμήμα του χριστιανικού πληθυσμού αναγκαζόταν να εξισλαμιστεί, όχι γιατί του επιβαλλόταν αλλά γιατί ήταν αδύνατη η επιβίωσή του ανάμεσα στις πολυπληθείς μουσουλμανικές ομάδες και στις εξαιρετικά δύσκολες συνθήκες που επικρατούσαν λόγω του πολλαπλασιασμού των φόρων. Σύμφωνα με πληροφορίες του Οθωμανού περιηγητή του 17^{ου} αιώνα Evliya Gelebi, οι «Αχιργιάν» (πληθυσμός της ορεινής Ροδόπης) ήταν εξισλαμισμένοι χριστιανοί, οι οποίοι όμως διατηρούσαν και πολλές χριστιανικές δοξασίες. Αυτό προκύπτει όχι μόνο από τη διάσωση χριστιανικών ονομάτων, με εκτουρκισμένη μορφή στους μουσουλμάνους της ορεινής Ροδόπης, αλλά και από έθιμα της καθημερινής τους ζωής που επιβίωσαν παρά τον εξισλαμισμό τους. **(EIKONA 16)**

Οι Βογόμιοι, από τους αιρετικούς χριστιανούς της Βαλκανικής, βρίσκονταν πλησιέστερα προς τη διδασκαλία των Μπεκτασήδων. Όσοι από τους ορεσίβιους της Ροδόπης έμειναν

ανεπηρέαστοι από τις αιρέσεις των Παυλικιανών, Μεσσαλιανών και Βογομίλων, έμειναν ανεπηρέαστοι και από τον Μπεκτασισμό, γεγονός που τους επέτρεψε να διατηρήσουν την ορθόδοξη πίστη τους έως τον 17^ο αιώνα ίσως και αργότερα. Ωστόσο, οι συνεχείς εξισλαμισμοί και οι διωγμοί που υπέστησαν οι Χριστιανοί της Θράκης φυσικό ήταν να επηρεάσουν και τη δομή της Εκκλησίας στην περιοχή με σημαντική μείωση του αριθμού των εκκλησιαστικών διοικήσεων.

Κατά την οθωμανική περίοδο η Θράκη παρουσιάζει πλήθος νεομαρτύρων, που τόνωσαν με τη θυσία τους όχι μόνο το θρησκευτικό συναίσθημα, αλλά και το πνεύμα της αντίστασης. Στο χώρο της Θράκης, από τους χριστιανούς που προτίμησαν το μαρτυρικό θάνατο αντί του εξισλαμισμού τους, είναι γνωστά τα ονόματα: του Μιχαήλ του Μαυρουδή (15^{ος} αι.) και του Δημητρίου (1526), που κατάγονταν από την Αδριανούπολη· του οσιομάρτυρα Ιακώβου και των δύο μαθητών του, Ιακώβου διακόνου και Διονυσίου μοναχού που μαρτύρησαν στα 1520 στο Διδυμότειχο· του Γαβριήλ που καταγόταν από τα Γανόχωρα (1659)· του Λουκά του Αδριανουπόλιτη (1812)· του Χριστοφόρου επίσης από την Αδριανούπολη (1808)· του μοναχού Τιμοθέου του Εσφιγμενίτη από τα Παράορα της Κεσσάνης της Θράκης (1820)· του Στεφάνου από την Αίνο (1821)· των πέντε νεομαρτύρων από τη Σαμοθράκη που μαρτύρησαν στα 1835 στη Μάκρη (**EIKONA 17**)· του Λάμπρου επίσης στη Μάκρη και πλήθος άλλων γνωστών και αγνώστων.

Επίσης, Θρακιώτες ιεράρχες, κληρικοί και απλοί χριστιανοί, όχι μόνο αγωνίστηκαν αλλά και θυσιάστηκαν για την ορθόδοξη πίστη και το Γένος. Ανάμεσά τους κορυφαία θέση κατέχουν ο αδριανουπόλιτης Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Κύριλλος ΣΤ', που απαγχονίστηκε στην πατρίδα του την Αδριανούπολη, ο μητροπολίτης Αδριανουπόλεως Δωρόθεος Πρώιος, ένας από τους σπουδαιότερους λόγιους ιεράρχες του 19^{ου} αιώνα, ο μητροπολίτης Σωζοπόλεως Παΐσιος, ο μητροπολίτης Αγχιάλου Ευγένιος, ο μητροπολίτης Μεσημβρίας Ιωσήφ και ο επίσκοπος Μυριοφύτου Νεόφυτος, που βρήκαν μαρτυρικό θάνατο κατά την περίοδο της επανάστασης του 1821. Σημαντικό ακόμη να αναφερθεί ότι, κατά την τελευταία περίοδο της οθωμανοκρατίας στη Θράκη γεννήθηκαν μεγάλες μορφές του εκκλησιαστικού χώρου, όπως ο άγιος Νεκτάριος από τη Σηλυβρία, επίσκοπος Πενταπόλεως και ο άγιος Σάββας της Καλύμνου από τα Γανόχωρα της ανατολικής Θράκης, (**EIKONA 18**) καθώς και ο Χρυσάνθος Φιλιππίδης, μητροπολίτης Τραπεζούντος και αρχιεπίσκοπος Αθηνών από τη Γρατινή της Ροδόπης, που όμως έδρασαν κυρίως εκτός του θρακικού χώρου.

Τα δραματικά γεγονότα του 20^{ου} αιώνα και οι ανάπτυξη των εθνικισμών στη Βαλκανική προκάλεσαν σοβαρές αναστατώσεις στον θρακικό Χριστιανισμό (**EIKONA 19**). Οι μητροπόλεις της βόρειας Θράκης πέρασαν υπό τον έλεγχο της Βουλγαρικής Εκκλησίας, ακολουθώντας τη δική της οργανωτική δομή και διάρθρωση. Οι μητροπόλεις της ανατολικής Θράκης, εκτός της αρχιεπισκοπής Κωνσταντινουπόλεως και της πλησιόχωρης μητρόπολης Δέρκων, που παραμένουν εν ενεργεία διατηρώντας ποιμνίο, οι υπόλοιπες, με την αναχώρηση του χριστιανικού πληθυσμού, διατηρούνται ως εμπερίστατες. Μόνο η λειτουργία δύο ναών από τη βουλγαρική κοινότητα της Αδριανούπολης παραπέμπει στο μεγάλο χριστιανικό παρελθόν της πόλης, που θεωρούνταν η πρωτεύουσα ολόκληρης της Θράκης. (**EIKONA 20**) Αντίστοιχα, στη σημερινή ελληνική Θράκη, όπου κατέφυγαν και πολλοί χριστιανικοί πληθυσμοί από τη βόρεια και ανατολική Θράκη, καθώς επίσης τον Πόντο και τη Μικρά Ασία, συνεχίζουν το πνευματικό και κοινωνικό έργο της Εκκλησίας τέσσερις μητροπόλεις: η μητρόπολη Διδυμοτείχου, Ορεστιάδος και Σουφλίου· η μητρόπολη Αλεξανδρουπόλεως, Τραϊανουπόλεως και Σαμοθράκης· η μητρόπολη Μαρωνείας και Κομοτηνής (**EIKONA 21**) και η μητρόπολη Ξάνθης και Περιθεωρίου. Οι παραπάνω μητροπόλεις είναι ενταγμένες στο διοικητικό σύστημα της

Εκκλησίας της Ελλάδος, ανήκουν όμως και έχουν πνευματική αναφορά στο Οικουμενικό Πατριαρχείο.

In English:

1ST presentation Prof. Ioannis Bakas

Christian Thrace

(IMAGE 1)

Once described as the "great land" in a tourism campaign, Thrace earned this designation not so much for its size—which, after all, has fluctuated over time—but for its rich culture, its sounds, colors, scents, and aesthetic. Constantine Porphyrogennetos referred to Thrace as the "beginning of Europe," linking the region to Byzantium. It is no coincidence that the term "Europe" persisted in the name of an administrative division headquartered in historic Heraclea. In several studies, Thrace and the broader Balkan region, in contrast to neighboring Asia Minor, have been referred to as "Little Europe."

(IMAGE 2)

The introduction of Christianity to Thrace and, through it, to Europe began quite early, during the apostolic era, due to the missionary work of the Apostle Andrew. According to tradition, Andrew established the first Christian Churches in Byzantium and Perinthos (Heraclea). Thus, Andrew became the primary apostle of the Balkan Peninsula. In Byzantium, Andrew appointed Apostle Stachys as the first bishop, whose successors are the archbishops of Constantinople. **(IMAGE 3)**. From this Church in Byzantium, the later-established Patriarchate of Constantinople would emerge, assuming its ecumenical role in Christianity with the founding of the city.

Additionally, the Apostle Paul briefly disembarked on the island of Samothrace in the autumn of 50 AD. In Philippi, Paul left the future Evangelist Luke, who likely continued missionary work eastward, reaching areas like Topeiros, Kosynthos, Abdera, and Maximianoupolis, aiming to spread Christianity to the Thracian regions near Macedonia. It is also attributed to Theophanius, a disciple of Paul, that Christianity was introduced to Anchialos in northern Thrace during the 1st century AD.

Christianity quickly found fertile ground in Thrace, aided significantly by the spiritual groundwork laid by the worship of Orpheus in the area. This worship emphasized the divine nature of humanity and the immortality of the soul beyond the grave.

From an early period, Thrace was organized into local Churches, with some of the Seventy Apostles serving as its first bishops. For example, the Church of Philippopolis (Plovdiv) recognizes Hermas as its first bishop, the Church of Beroe (Stara Zagora) recognizes Carpus, the Church of Odessos (Varna) recognizes Ampliatus, and the Church of Byzantium recognizes Stachys. Thracian Heraclea played a leading role in the early Christian era, significantly shaping the Christian and ecclesiastical history of Thrace. **(IMAGE 4)**

The Synaxaria of the Church present numerous martyrs who either originated from or were martyred in the Thracian region during the period of persecutions. These include Saint Oraiozili from Byzantium, a disciple of Apostle Andrew, who was martyred alongside her friend Jerusalem in the 1st century AD; Saint Glykeria from Traianopolis, martyred in the 2nd century AD; the six Holy Martyrs and the 37 Thracian Martyrs martyred in Bizye; Saints Aithalas and Ammon the Deacon, together with 40 ascetic virgins, martyred in Adrianople during the reign of Licinius; and the 153 Thracian Martyrs who were drowned at sea. Additionally, Saints Orentius, Pharnacius, Erotas, Firmus, Firminus, Kyriakos, and Longinos were martyred while serving as soldiers in Thrace under Emperor Diocletian. Other notable martyrs include the bishops Evangelikos,

Ephraim, and Titus of Tomis, who were killed during the last persecutions, among many others.

(IMAGE 5)

In 330 AD, Constantinople, the city built by Constantine the Great, became the new capital of the empire. Thrace, already significant to the Roman Empire, now gained even greater importance. It served as the vital hinterland surrounding the capital, providing food supplies for its inhabitants and offering defensive protection. The bishop of the new capital rose in prominence, being elevated to Archbishop and Patriarch. The Fourth Ecumenical Council granted him equal honor with the Bishop of Rome. **(IMAGE 6)**

Ecclesiastical Organization in Thrace

During the time of Constantine the Great, Thrace encompassed six ecclesiastical provinces: (a) Europa, (b) Rhodope, (c) Haemimontus, (d) Thrace, (e) Moesia or Haemimontus II, and (f) Scythia. At the First Ecumenical Council, Thrace was represented by bishops including Peter of Mesembria, Eustathius of Beroea, George of Bizye, Aklemis of Messene, and Synibios of Adrianople. At the Second Ecumenical Council, Timothy of Anchialos and Terentius of Tomis participated. **(IMAGE 7)**

In the western Thracian region beyond the Evros River, Traianopolis served as the most significant military, administrative, and ecclesiastical center until the 14th century. A vibrant Christian community existed in Traianopolis as early as the 2nd century AD. From the 7th to the 14th century, it became the metropolis of the ecclesiastical province of Rhodope.

In the same area, Maroneia had been the seat of a bishop since the early 4th century. **(IMAGE 8)**

In the latter half of the 5th century, it separated from the jurisdiction of the Metropolitan of Traianopolis and became an independent archbishopric. Anastasioupolis (Peritheorion) emerged as an episcopal see in the 6th century, under the Metropolitan of Traianopolis, along with the nearby city of Topeiros.

Changes in Thrace's Ecclesiastical Landscape

The ecclesiastical status of Thrace during the 8th century can be traced through the Church registers of that era. These records reveal territorial expansions in the Thracian administration, including parts of eastern Macedonia, with the Metropolitan of Philippi from the Macedonian province added to the hierarchy. The increasing number of ecclesiastical provinces reflects the vitality of the Christian population in the region.

To bolster the population along the Bulgarian border, Emperor Constantine V implemented a resettlement policy in 755, relocating Christian populations from Asia Minor, along with heretics such as Armenians, Syrians, and Paulicians, to Thrace. This helped repopulate the region, which had suffered from previous invasions and depopulation.

The uninterrupted presence of the Archbishoprics of Odessos and Tomis in northern Thrace, their eventual elevation to Metropolises, and the numerous bishoprics under their jurisdiction attest to a continuous Byzantine presence in the northern Thracian coastal regions. However, by the 10th century, the ecclesiastical map of Thrace reflected the instability caused by the ongoing conflicts between the Byzantines and Bulgarians, which significantly influenced the Church's affairs.

The fall of Bulgaria to Basil II the Bulgar Slayer resulted in the abolition of the Bulgarian "Patriarchate" and the incorporation of its territories into the Ecumenical Patriarchate. Despite this, the number and status of metropolitan sees in Thrace remained largely unchanged, indicating stability following the peace that ensued. **(IMAGE 9a).**

The 11th century marked a pivotal moment for Thrace with the establishment of its most significant monastery, the Royal Monastery of the Most Holy Theotokos of Petritsion (Bachkovo) **(IMAGE 9b)**

Founded by the Iberian Grand Domestic of the Empire, George Pakourianos, it was located in Stenimachos in the province of Philippopolis on the northern side of the Rhodope Mountains. The founding of the Petritsion Monastery coincided with a broader flourishing of monasticism in the region, with thriving monastic centers developing on both sides of the Rhodope range.

Magnificent monasteries of the same era existed elsewhere in Thrace, including those in Ainos (Theotokos Skalotis, 11th century), Sozopolis, Mesembria, Xanthi (of the Archangels and Archangeliotissa), Traianoupolis, and Didymoteicho. However, the most remarkable ecclesiastical monument in Thrace is the Monastery of Panagia Kosmosoteira in Feres, west of the Evros River, constructed in the mid-12th century by Isaac Komnenos. **(IMAGE 10)**

This magnificent structure reflects the art and culture of both Constantinople and Thrace during the 12th century.

Alongside cenobitic monasticism, eremitic monasticism also flourished, with hermitages scattered throughout Thrace. During the 9th and 10th centuries, a monastery was founded on the ruins of an early Christian basilica in Maroneia at the site of "Synaxis," which operated until the 13th century before succumbing to the decline and abandonment of monasteries on Mount Papikion.

In the mid-12th century, Thrace's ecclesiastical landscape underwent significant changes. The episcopal see of Didymoteicho was elevated to an archbishopric, reflecting the broader development and progress of the city and its surrounding area. By the mid-13th century, the archbishop of Didymoteicho was referred to as a metropolitan. The ongoing decline of the metropolis of Traianoupolis, contrasting with the gradual elevation of its former dioceses to metropolises, was a result of the city and its metropolis being a focal point of military conflicts, particularly during Ottoman incursions into Thrace.

During the civil wars between John Kantakouzenos and John V Palaiologos ("in the time of confusions," 1341–1346), the archbishopric of Xantheia was elevated to a metropolis. Despite the hardships that had accumulated, the Church in Thrace maintained its strength and cohesion, unlike the declining ecclesiastical state in Asia Minor. Nevertheless, remnants of heresies such as the Paulicians, Messalians, and Bogomils persisted among some mountain populations, particularly in the Rhodope range and the Philippopolis area. **(IMAGE 11)**

Over time, however, these diminished to the extent that they no longer posed a threat to the Church. The robust ecclesiastical consciousness forged among the Orthodox Christian population of Thrace became the key factor in their survival throughout the forthcoming Ottoman period. **(IMAGE 12)**

The greatest ecclesiastical phenomenon in Thrace during this period, tied to the widespread growth of monasticism, was the Hesychast movement. Hesychasm gained significant traction, influencing ecclesiastical life throughout Thrace. Gregory of Sinai, abandoning Mount Athos, settled in Paroria, the mountainous region between Thrace and Scythia, where he established a monastic complex that attracted numerous monks. Gregory's choice of this region was no coincidence, as it had earlier hosted the teachings of the Bektashi dervish Sarı Saltık between 1264 and 1300. The proliferation of monasteries on Mount Papikion, across the broader Rhodope range, and on the Holy Mountain of Ganos during this era underscores Hesychasm's profound impact in Thrace. **(IMAGE 13)**

The Holy Mountain of Ganos was the second monastic center of Thrace after Mount Papikion. Both monastic and Hesychast centers thrived during the same period (11th–13th centuries). These notable monastic communities declined in the 13th century due to the political instability

Co-funded by
the European Union

cognitiveUX

affecting the region and the Byzantine Empire as a whole, which left monks feeling increasingly insecure. Prominent historical figures, including Protostrator Alexios Axouch, Sebastokrator Alexios (the illegitimate son of Manuel I), Serbian ruler Stefan Nemanja, Gregory Palamas (later Metropolitan of Thessalonica), and Saint Maximos Kavsokalyvites, at times resided on Mount Papikion. **(IMAGE 14)**

The Ottoman advance into the interior of Thrace forced Greek populations to seek survival strategies, primarily by retreating to mountainous areas. Simultaneously, the Ottomans began efforts to settle Thrace by relocating cohesive Muslim populations into the region. These actions were notably intensified during the reign of Sultan Mehmed II. When Mehmed II captured Ainos in 1454, he converted the city's churches into mosques, while the Kosmosoteira Monastery in the nearby area had already been transformed into a mosque in 1381. During the reign of Sultan Bayezid II (1481–1512), a large number of churches were demolished.

The widespread Islamization and consolidation of Ottoman rule in the latter half of the 14th century led to the restriction of Christian communities to primarily urban enclaves. **(IMAGE 15)**. A significant portion of the Christian population was compelled to convert to Islam—not through direct coercion, but due to the impossibility of survival amid the dominant Muslim groups and the extremely harsh conditions brought about by increasing taxation. According to 17th-century Ottoman traveler Evliya Çelebi, the "Ahiryans" (inhabitants of the mountainous Rhodope region) were Islamized Christians who retained many Christian beliefs. This is evidenced not only by the preservation of Christian names, albeit in Turkified forms among the Muslims of the Rhodope Mountains, but also by daily customs that persisted despite their conversion to Islam. **(IMAGE 16)**

The Bogomils, a group of heretical Christians in the Balkans, were ideologically closer to the teachings of the Bektashis. However, those mountain dwellers of the Rhodope region who remained unaffected by the heresies of the Paulicians, Messalians, and Bogomils also resisted the influence of Bektashism. This steadfastness allowed them to maintain their Orthodox faith until the 17th century and possibly beyond. Nevertheless, the continuous Islamization and persecution of Christians in Thrace naturally affected the structure of the Church in the region, resulting in a significant reduction in the number of ecclesiastical administrations.

During the Ottoman period, Thrace produced a multitude of new martyrs whose sacrifices not only reinforced religious sentiment but also inspired a spirit of resistance. Among the Christians who chose martyrdom over conversion to Islam, the following are known: Michael Mavroudis (15th century) and Demetrios (1526) from Adrianople; the venerable martyr Jacob and his two disciples, Deacon Jacob and Monk Dionysios, who were martyred in 1520 in Didymoteicho; Gabriel from the Ganochora (1659); Loukas from Adrianople (1812); Christophoros, also from Adrianople (1808); Monk Timotheos Esphigmenitis from Paraora of Kessani in Thrace (1820); Stephanos from Ainos (1821); the five new martyrs from Samothrace who were martyred in 1835 in Makri; Lambros, also from Makri; and many other known and unknown martyrs. **(IMAGE 17)**

Thracian hierarchs, clergy, and ordinary Christians not only struggled but also sacrificed their lives for the Orthodox faith and the nation. Among them, prominent figures include Patriarch of Constantinople Cyril VI, who was hanged in his hometown of Adrianople; Metropolitan Dorotheos Proios of Adrianople, one of the most notable learned hierarchs of the 19th century; Metropolitan Paisios of Sozopolis; Metropolitan Eugenios of Anchialos; Metropolitan Joseph of Mesembria; and Bishop Neophytos of Myriophyton, all of whom met martyrdom during the Greek War of Independence in 1821.

It is also significant to mention that during the later period of Ottoman rule in Thrace, important ecclesiastical figures were born, such as Saint Nektarios of Silivria, Bishop of Pentapolis, and

Saint Savvas of Kalymnos from Ganochora in Eastern Thrace (**IMAGE 18**). Additionally, Chrysanthos Philippidis, Metropolitan of Trebizond and Archbishop of Athens, originated from Gratini in the Rhodope region, though his activities were primarily outside Thrace.

The dramatic events of the 20th century and the rise of nationalism in the Balkans caused serious upheavals for Thracian Christianity (**IMAGE 19**). The metropolises of Northern Thrace came under the control of the Bulgarian Church, adopting its organizational structure and hierarchy. The metropolises of Eastern Thrace, except for the Archbishopric of Constantinople and the nearby metropolis of Derkoi, which remain active with congregations, were largely left desolate following the departure of Christian populations. Only the operation of two churches by the Bulgarian community in Adrianople serves as a reminder of the city's significant Christian past, once considered the capital of all Thrace (**IMAGE 20**).

In contemporary Greek Thrace, where many Christian populations from Northern and Eastern Thrace, as well as from Pontus and Asia Minor, sought refuge, the Church continues its spiritual and social mission through four metropolises: the Metropolis of Didymoteicho, Orestiada, and Soufli; the Metropolis of Alexandroupolis, Traianoupolis, and Samothrace; the Metropolis of Maroneia and Komotini (**IMAGE 21**); and the Metropolis of Xanthi and Peritheorion. These metropolises are administratively integrated into the Church of Greece but maintain spiritual reference to the Ecumenical Patriarchate.

2nd Presentation Dr Eleni Chrysafi

Πολιτιστική κληρονομιά - Πολιτιστικά Αγαθά - Μνημεία - Κειμήλια

Διαφάνειες 29-30

Η Πολιτιστική Κληρονομιά μιας χώρας ή μιας περιοχής περιλαμβάνει το σύνολο των πολιτιστικών αγαθών (υλικών και άυλων), καθώς και τα χωρικά σύνολα που αντιστοιχούν σε αρχαιολογικούς χώρους και ιστορικούς τόπους της συγκεκριμένης χώρας ή περιοχής.

Διαφάνεια 31

Τα υλικά πολιτιστικά αγαθά αφορούν σε μνημεία (αρχαία και νεότερα, κινητά και ακίνητα), καθώς και σε αρχαιολογικούς χώρους, που συνιστούν υλικές μαρτυρίες οι οποίες χρήζουν ιδιαίτερης προστασίας. Στα άυλα πολιτιστικά αγαθά συγκαταλέγονται εκφράσεις, δραστηριότητες, γνώσεις και πληροφορίες, οι οποίες περιέχουν ιστορικές και πολιτιστικές μαρτυρίες της ατομικής και της συλλογικής δραστηριότητας του ανθρώπου κάθε περιοχής ή χώρας.

Διαφάνεια 32α

Στην Ελλάδα τα ακίνητα μνημεία που είναι προγενέστερα των τελευταίων 100 ετών και μεταγενέστερα του 1830, έτους σύστασης του Νεότερου Ελληνικού Κράτους, προστατεύονται ως νεότερα μνημεία. Ακίνητα που είναι νεότερα των τελευταίων 100 ετών δύναται επίσης να χαρακτηριστούν ως νεότερα μνημεία, εφόσον η προστασία τους επιβάλλεται λόγω της ιδιαίτερης σημασίας και της υψηλής ιστορικής, καλλιτεχνικής κι επιστημονικής αξίας τους. Αντίστοιχα, προστατεύονται οι ιστορικοί τόποι, δηλαδή περιοχές ή οικισμοί που αποτέλεσαν χώρο ιδιαίτερα σημαντικών ιστορικών γεγονότων, καθώς και περιοχές με ενδείξεις ύπαρξης μνημείων ή σύνθετων έργων του ανθρώπου και της φύσης μεταγενέστερων του 1830. Κατά συνέπεια, πολλοί χριστιανικοί ναοί της Ελλάδας που είναι μεταγενέστεροι του 1830 χαρακτηρίστηκαν ως διατηρητέοι και προστατεύονται από την ισχύουσα νομοθεσία λόγω της ιστορικότητάς τους και των κειμηλίων που έχουν στην κατοχή τους¹.

Διαφάνεια 32β

Ειδικότερα, τα εκκλησιαστικά κειμήλια ανήκουν στην κατηγορία των κινητών μνημείων και αποτελούν το σύνολο των λειτουργικών ή βοηθητικών αντικειμένων θρησκευτικού χαρακτήρα εντός και εκτός των ναών. Σε αυτά συγκαταλέγονται τα λειτουργικά σκεύη που χρησιμοποιούνται για την τέλεση της Θ. Ευχαριστίας και των ιερών μυστηρίων, όπως το ιερό ποτήριο, η λαβίδα, το αρτοφόριο, το αντιμήνσιο κ.ά., ιερά αντικείμενα, όπως εικόνες, άμφια, λειτουργικά βιβλία και βοηθητικά αντικείμενα, όπως καρέκλες, στασίδια, αναλόγια, προσκυνητάρια, κ.ά. Τα εκκλησιαστικά κειμήλια αποτελούν μέρος της εκκλησιαστικής ιστορίας ενός τόπου, καθώς αποτελούν τα υλικά κατάλοιπα που κατασκευάστηκαν σε συγκεκριμένο τόπο και χρόνο από συγκεκριμένα καλλιτεχνικά εργαστήρια ή τεχνίτες και λειτουργούν ως ιστορικές μαρτυρίες είτε βρίσκονται σε χρήση είτε έχουν αποκτήσει μνημειακό ή μουσειακό χαρακτήρα.

Διαφάνεια 32γ

Ως καλλιτεχνικά και ιστορικά διατηρητέα μνημεία της Ελλάδας χαρακτηρίζονται όσα εκκλησιαστικά και θρησκευτικά έργα ξυλογλυπτικής, μεταλλοτεχνίας, κεντητικής, ιερά άμφια

¹ Βλ. αναλυτικότερα στον Νόμο 3028/2002.

και ιερά σκεύη από οποιοδήποτε υλικό έχουν κατασκευαστεί από το 1453 ως και τη σύσταση του Νεότερου Ελληνικού Κράτους (1830)². Επιπλέον, ως έργα τέχνης που χρήζουν ειδικής κρατικής προστασίας χαρακτηρίζονται όσα εκκλησιαστικά αντικείμενα και κειμήλια κάθε είδους, ιερά σκεύη, άμφια κατασκευάστηκαν από το 1830 ως το τέλος του 19ου αιώνα³.

Μουσεία χριστιανικού πολιτισμού και εκκλησιαστικών κειμηλίων στην Ελλάδα

Διαφάνεια 33

Στην Ελλάδα σήμερα λειτουργεί ένας σημαντικός αριθμός μουσείων με περιεχόμενο και εκθέματα που αφορούν στη βυζαντινή, τη μεταβυζαντινή και τη νεότερη εκκλησιαστική τέχνη. Σκοπός των μουσείων αυτών είναι η καταγραφή, η διαφύλαξη, η συντήρηση και η προβολή αντικειμένων, έργων τέχνης και κειμηλίων της χριστιανικής πολιτιστικής κληρονομιάς της χώρας μας. Διοικητικά υπάγονται είτε στο Υπουργείο Πολιτισμού είτε στην Εκκλησία της Ελλάδος, ειδικότερα στις κατά τόπους μητροπόλεις.

Διαφάνεια 34

Σε διάφορες πόλεις της χώρας μας λειτουργούν αξιόλογα μουσεία βυζαντινού και χριστιανικού πολιτισμού που υπάγονται διοικητικά στο Υπουργείο Πολιτισμού και διαθέτουν πλούσιες συλλογές κειμηλίων και έργων τέχνης των βυζαντινών, μεταβυζαντινών και νεότερων χρόνων. Η λειτουργία των βυζαντινών και χριστιανικών μουσείων περιλαμβάνει, εκτός από την έκθεση των μόνιμων συλλογών, τη διοργάνωση περιοδικών εκθέσεων και πολιτιστικών εκδηλώσεων, καθώς και τον σχεδιασμό εκπαιδευτικών προγραμμάτων επιμορφωτικού-διδακτικού και εφαρμοσμένου παιδαγωγικού χαρακτήρα.

Ενδεικτικά αναφέρουμε τα παρακάτω μουσεία:

- Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο, Αθήνα
- Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού, Θεσσαλονίκη
- Βυζαντινό Μουσείο Ιωαννίνων
- Βυζαντινό Μουσείο Βέροιας
- Βυζαντινό Μουσείο Φθιώτιδας, Υπάτη
- Βυζαντινό Μουσείο Καστοριάς
- Βυζαντινό Μουσείο Χίου
- Βυζαντινή και Μεταβυζαντινή Συλλογή Χανίων
- Βυζαντινό Μουσείο Αντιβουνιώτισσας, Κέρκυρα

Διαφάνεια 35

Επιπλέον, σημαντικά εκκλησιαστικά μουσεία με αξιόλογες συλλογές πολύτιμων κειμηλίων λειτουργούν σε διάφορες πόλεις της Ελλάδας υπό την άμεση διοικητική εποπτεία των μητροπόλεων. Η ελληνική νομοθεσία προβλέπει την ίδρυση εκκλησιαστικών μουσείων στην εκάστοτε μητρόπολη μετά από σχετική αίτησή της⁴. Η λειτουργία των εκκλησιαστικών μουσείων τελεί υπό την άμεση διοικητική εποπτεία των μητροπόλεων όπου ανήκουν, ενώ την επιστημονική εποπτεία διατηρεί το Υπουργείο Πολιτισμού, ειδικότερα το Τμήμα Αρχαιολογικών Μουσείων και Συλλογών σε συνεργασία με τις υπηρεσίες Γενικής Διεύθυνσης Αρχαιοτήτων και Πολιτιστικής Κληρονομιάς. Βασικοί στόχοι των εκκλησιαστικών μουσείων είναι η περισυλλογή, η διαφύλαξη, η συντήρηση, η έκθεση και η ανάδειξη των εκκλησιαστικών

² Βλ. Υπουργική Απόφαση ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Β2/Φ99/32742/469/16-7-1991 (ΦΕΚ 639/Β/07-8-1991).

³ Βλ. Υπουργική Απόφαση ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Β2/Φ99/32741/470/16-7-1991 (ΦΕΚ 633/Β/7-8-1991).

⁴ Βλ. σχετικά τον Νόμο 590/1977 «Περί του Καταστατικού Χάρτου της Εκκλησίας της Ελλάδος».

κειμηλίων και άλλων αντικειμένων που συνδέονται στενά με την εκκλησιαστική τέχνη και ιστορία των κατά τόπους μητροπόλεων.

Αξιόλογες συλλογές εκκλησιαστικών κειμηλίων συναντούμε και στα σκευοφυλάκια ιστορικών μονών της χώρας, όπως σε εκείνα της Μονής Αρκαδίου και της Μονής Πρέβελης στην Κρήτη, της Μονής Μεγάλου Μετεώρου, καθώς και στο Εκκλησιαστικό Μουσείο της Ιεράς Μονής του Αρχαγγέλου Μιχαήλ Πανορμίτη στο νησί της Σύμης.

Ειδικότερα τα εκκλησιαστικά μουσεία στην περιοχή της Θράκης είναι τα εξής:

Διαφάνεια 36-40

• Το Εκκλησιαστικό Μουσείο της Ι.Μ. Ξάνθης και Περιθωρίου: στεγάζεται στην ανατολική πτέρυγα της Μονής Παναγίας Αρχαγγελιώτισσας βορειοανατολικά της Ξάνθης. Η συλλογή του μουσείου συστάθηκε στις αρχές της δεκαετίας το '60 από τον τότε μητροπολίτη Ξάνθης κ.κ. Αντώνιο. Εκθέματα του μουσείου αποτελούν οι συλλογές από φορητές εικόνες, αργυρά λειτουργικά σκεύη, χειρόγραφα και έντυπα λειτουργικά βιβλία, καθώς και από κεντημένα λειτουργικά υφάσματα και ξυλόγλυπτα. Τα εκθέματα χρονολογούνται από το τέλος της βυζαντινής περιόδου ως τις αρχές του 20ου αιώνα και παρουσιάζουν ένα πανόραμα της ιστορίας της βυζαντινής και μεταβυζαντινής τέχνης στην περιοχή της Θράκης.

<https://www.cityofxanthi.gr/episkeptes/axiotheata/xanthi/ekklisiastiko-mouseio-mitropoleos-ksanthis>

<https://www.youtube.com/watch?v=BaxrJQLa1ng>

Διαφάνεια 41-44

• Το Εκκλησιαστικό Μουσείο της Ι.Μ. Μαρωνείας και Κομοτηνής: στεγάζει τη συλλογή εκκλησιαστικών αντικειμένων και προσφυγικών κειμηλίων μεταβυζαντινών χρόνων (φορητές εικόνες, ιερά σκεύη, ιερατικά άμφια, χειρόγραφα και λειτουργικά βιβλία), τα οποία συγκεντρώθηκαν από τους ναούς της εκκλησιαστικής επαρχίας της οικείας Μητροπόλεως, καθώς και από τις δωρεές των προσφύγων οι οποίοι εγκαταστάθηκαν στην περιοχή της Κομοτηνής μετά το 1922. Τα εκθέματα καλύπτουν το χρονικό διάστημα από τον 16ο ως τις αρχές του 20ου αι. και αποτελούν μάρτυρες της μεταβυζαντινής εκκλησιαστικής τέχνης της περιοχής. Το μουσείο τελεί υπό την άμεση εποπτεία της Ι. Μ. Κομοτηνής και Μαρωνείας, ενώ στεγάζεται σε αναστηλωμένο Οθωμανικό κτίριο του 15ου αιώνα, που ως τις αρχές του 20ου αιώνα είχε χρήση πτωχοκομείου (Ιμαρέτ).

<https://immaroniaskomotinis.gr/index.php/the-star/hockey>

Διαφάνεια 45-48

• Το Εκκλησιαστικό Μουσείο της Ι.Μ. Αλεξανδρουπόλεως: Το Εκκλησιαστικό Μουσείο Αλεξανδρουπόλεως ιδρύθηκε το 1976 από τον Μητροπολίτη Αλεξανδρουπόλεως και μετέπειτα Θεσσαλονίκης κ.κ. Άνθιμο και τελεί υπό την άμεση εποπτεία της Ιεράς Μητροπόλεως Αλεξανδρουπόλεως, Τραϊανουπόλεως και Σαμοθράκης. Στεγάζεται στο ιστορικό κτίριο της Λεονταρίδειου Σχολής, κηρυγμένο διατηρητέο μνημείο ήδη από το 1978, και αποτελεί χώρο πολιτισμού και ιστορικής μνήμης. Τα εγκαίνιά του τελέστηκαν από τον Οικουμενικό Πατριάρχη κ.κ. Βαρθολομαίο τον Μάιο του 2000. Η ιδιαίτερα αξιόλογη συλλογή του Μουσείου περιλαμβάνει περισσότερα από 400 κειμήλια εκκλησιαστικής τέχνης: εικόνες, ιερά σκεύη, ιερατικά άμφια, ξυλόγλυπτα και παλαίτυπα. Τα αντικείμενα αυτά προέρχονται από την περιοχή γύρω από τις δύο όχθες του ποταμού Έβρου και χρονολογούνται από τον 16ο έως και τον 20ο αιώνα. Πολλά από αυτά είναι προσφυγικά κειμήλια μεγάλης ιστορικής αξίας σχετιζόμενα με τη μικρασιατική καταστροφή του 1922.

<https://museumfinder.gr/listing/ekklisiastiko-mouseio-i-m-alexandroupoleos/>

<https://www.youtube.com/watch?v=fs1N2b91wfm>

Διαφάνεια 49-53

- Το Εκκλησιαστικό Μουσείο Διδυμοτείχου: στεγάζεται στο υπόγειο του Πνευματικού Κέντρου του Ι.Ν. Παναγίας Ελευθερώτριας. Διαθέτει μια αξιόλογη συλλογή μεταβυζαντινών εικόνων, αμφίων, λειτουργικών σκευών και άλλων ιερών αντικειμένων και κειμηλίων.

<https://museumfinder.gr/listing/ekklisiastiko-mouseio-didymoteichou/>

<https://www.didymoteicho.gr/el/didymoteicho/mouseia/ekklisiastiko-mouseio/to-ekklisiastiko.html>

In English:

2nd Presentation Dr Eleni Chrysafi

Cultural Heritage - Cultural Goods - Monuments - Relics

Slides 29–30

The cultural heritage of a country or region encompasses all cultural goods (both tangible and intangible) as well as the spatial entities corresponding to archaeological sites and historic places within that country or region.

Slide 31

Tangible cultural goods include monuments (both ancient and modern, immovable and movable) and archaeological sites, which serve as material evidence requiring special protection. Intangible cultural goods encompass expressions, activities, knowledge, and information that embody historical and cultural evidence of the individual and collective activities of people in every region or country.

Slide 32a

In Greece, immovable monuments predating the last 100 years and postdating 1830—the founding year of the Modern Greek State—are protected as modern monuments. Structures younger than 100 years may also be designated as modern monuments if their protection is deemed necessary due to their special significance and exceptional historical, artistic, or scientific value. Similarly, historic sites are protected, including areas or settlements that were the scene of significant historical events and areas with evidence of monuments or complex works of human and natural origin postdating 1830. Consequently, many Christian churches in Greece built after 1830 have been designated as preserved and protected by existing legislation due to their historical significance and the relics they house.

Slide 32b

Specifically, ecclesiastical relics fall under the category of movable monuments and include all functional or auxiliary objects of a religious nature, both inside and outside churches. These include liturgical vessels used in the celebration of the Holy Eucharist and other sacraments, such as the chalice, spoon, tabernacle, and antimission. Other sacred items, such as icons, vestments, liturgical books, and auxiliary objects like chairs, stalls, lecterns, and reliquaries, are also included. Ecclesiastical relics are part of a region's ecclesiastical history, serving as material remnants crafted in a specific time and place by particular workshops or artisans. They act as historical evidence, whether still in use or now serving as monumental or museum pieces.

Slide 32c

In Greece, ecclesiastical and religious works of woodcarving, metalworking, embroidery, sacred vestments, and liturgical vessels crafted from 1453 to the founding of the Modern Greek State (1830) are classified as artistically and historically preserved monuments. Additionally, ecclesiastical objects and relics of any kind, including sacred vessels and vestments made between 1830 and the late 19th century, are designated as works of art requiring special state protection.

Museums of Christian Culture and Ecclesiastical Relics in Greece

Co-funded by
the European Union

cognitiveux

Slide 33

In Greece today, a significant number of museums are operational, featuring content and exhibits related to Byzantine, post-Byzantine, and modern ecclesiastical art. The purpose of these museums is to record, safeguard, conserve, and promote objects, works of art, and relics of the Christian cultural heritage of our country. They fall under the jurisdiction of either the Ministry of Culture or the Church of Greece, specifically the local dioceses.

Slide 34

In various cities across the country, there are notable museums of Byzantine and Christian culture under the administrative jurisdiction of the Ministry of Culture, with rich collections of relics and works of art from the Byzantine, post-Byzantine, and modern periods. The operation of Byzantine and Christian museums includes not only the exhibition of permanent collections but also the organization of temporary exhibitions, cultural events, and the development of educational programs with an informative and pedagogical character.

Examples include the following museums:

- Byzantine and Christian Museum, Athens
- Museum of Byzantine Culture, Thessaloniki
- Byzantine Museum of Ioannina
- Byzantine Museum of Veria
- Byzantine Museum of Fthiotida, Ypati
- Byzantine Museum of Kastoria
- Byzantine Museum of Chios
- Byzantine and Post-Byzantine Collection of Chania
- Byzantine Museum of Antivouniotissa, Corfu

Slide 35

Additionally, significant ecclesiastical museums with notable collections of valuable relics operate in various cities in Greece under the direct administrative supervision of the dioceses. Greek legislation provides for the establishment of ecclesiastical museums in each diocese following a relevant request. The operation of ecclesiastical museums is directly overseen by the dioceses to which they belong, while scientific oversight is maintained by the Ministry of Culture, specifically the Department of Archaeological Museums and Collections, in collaboration with the Directorate-General for Antiquities and Cultural Heritage. The main goals of ecclesiastical museums are the collection, preservation, conservation, exhibition, and promotion of ecclesiastical relics and other items closely associated with ecclesiastical art and history of the local dioceses.

Noteworthy collections of ecclesiastical relics can also be found in the sacristies of historic monasteries, such as those of Arkadi and Preveli Monasteries in Crete, the Monastery of Great Meteoro, and the Ecclesiastical Museum of the Monastery of Archangel Michael Panormitis on the island of Symi.

Specifically, the ecclesiastical museums in the region of Thrace are as follows:

Slides 36-40

- **Ecclesiastical Museum of the Diocese of Xanthi and Peritheorion:** This museum is housed in the eastern wing of the Monastery of Panagia Archangelitissa, northeast of Xanthi. Its collection was established in the early 1960s by the then Bishop of Xanthi, Mr. Antonios. The exhibits include collections of portable icons, silver liturgical vessels, manuscripts, printed liturgical books, embroidered liturgical fabrics, and woodcarvings. The items date from the end of the Byzantine period to the early 20th century, presenting a panorama of the history of Byzantine and post-Byzantine art in the region of Thrace.

Co-funded by
the European Union

cognitiveUX

[Website of the Ecclesiastical Museum of Xanthi](#)

[YouTube video about the museum](#)

Slides 41-44

• **Ecclesiastical Museum of the Diocese of Maroneia and Komotini:** This museum houses a collection of ecclesiastical objects and refugee relics from the post-Byzantine period (portable icons, liturgical vessels, priestly vestments, manuscripts, and liturgical books) that were gathered from the churches of the ecclesiastical province of the diocese, as well as from the donations of refugees who settled in the Komotini region after 1922. The exhibits span from the 16th century to the early 20th century and are testimonies of post-Byzantine ecclesiastical art in the area. The museum is under the direct supervision of the Diocese of Komotini and Maroneia, and it is housed in a restored Ottoman building from the 15th century, which was used as an almshouse (Imaret) until the early 20th century.

[Website of the Ecclesiastical Museum of Komotini](#)

Slides 45-48

• **Ecclesiastical Museum of the Diocese of Alexandroupolis:** The Ecclesiastical Museum of Alexandroupolis was founded in 1976 by the Bishop of Alexandroupolis and later Thessaloniki, Mr. Anthimos. It is under the direct supervision of the Holy Diocese of Alexandroupolis, Traianoupolis, and Samothrace. The museum is housed in the historical building of the Leonidarios School, which was declared a preserved monument in 1978, and it serves as a space for culture and historical memory. It was inaugurated by the Ecumenical Patriarch Mr. Bartholomew in May 2000. The museum's particularly valuable collection includes over 400 ecclesiastical art relics: icons, liturgical vessels, priestly vestments, woodcarvings, and old prints. These items come from the region around the two banks of the Evros River and date from the 16th to the 20th century. Many of them are refugee relics of great historical value, connected to the Greco-Turkish population exchange of 1922.

<https://museumfinder.gr/listing/ekklisiastiko-mouseio-i-m-alexandroupoleos/>

<https://www.youtube.com/watch?v=fs1N2b91wfM>

Slides 49-53

• **Ecclesiastical Museum of Didymoteichon:** This museum is located in the basement of the Spiritual Center of the Church of Panagia Eleftherotria. It has a remarkable collection of post-Byzantine icons, vestments, liturgical vessels, and other sacred objects and relics.

<https://museumfinder.gr/listing/ekklisiastiko-mouseio-didymoteichou/>

<https://www.didymoteicho.gr/el/didymoteicho/mouseia/ekklisiastiko-mouseio/to-ekklisiastiko.html>

3rd presentation Πρωτοπρ. Χρυσόστομος Νάσσης

Εισαγωγή στο ερευνητικό πρόγραμμα NARRATE

(SLIDE 54) Μετά τα όσα ενδιαφέροντα ανέφεραν οι αγαπητοί συνάδελφοι, ερχόμαστε στο τρίτο μέρος του παρόντος Webinar, στο οποίο θα παρουσιάσουμε στο ευρύτερο κοινό το διεθνές ερευνητικό πρόγραμμα NARRATE: «Ανάγκες για ψηφιακή απογραφή και τεκμηρίωση εκκλησιαστικών πολιτιστικών θησαυρών σέ μοναστήρια και ναούς».

(SLIDE 55) Με τη λεγόμενη, «Ψηφιακή Επανάσταση», σημειώνεται σε παγκόσμιο επίπεδο η μετάβαση από την αναλογική-μηχανική ηλεκτρική τεχνολογία στην ψηφιακή τεχνολογία. Η ψηφιακή επανάσταση – η οποία ξεκίνησε το 1980 και συνεχίζεται μέχρι και σήμερα – επέφερε σαρωτικές αλλαγές στην πληροφορική και την τεχνολογία των επικοινωνιών. Το ίδιο ισχύει και για τον χώρο του πολιτισμού.

Όσον αφορά στους εκκλησιαστικούς πολιτιστικούς θησαυρούς, ήδη αναφερθήκαμε τα κλασικά εκκλησιαστικά μουσεία. Παρατηρούμε όμως ότι οι διάφοροι εκκλησιαστικοί φορείς αξιοποιούν τις δυνατότητες που προσφέρει η σύγχρονη τεχνολογία για την προβολή και τεκμηρίωση των ιερών κειμηλίων και άλλων αντικειμένων μεγάλης πολιτιστικής και ιστορικής αξίας.

(SLIDE 56) Για παράδειγμα στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος, «Ανταγωνιστικότητα Επιχειρηματικότητα και Καινοτομία 2014-2020», συνολικού προϋπολογισμού (δημόσιας δαπάνης) 26 εκατομμυρίων ευρώ, το οποίο αποτελεί ένα από τα μεγαλύτερα, αν όχι το μεγαλύτερο, προγράμματα ψηφιοποίησης της πολιτιστικής κληρονομιάς και ιστορικών κειμηλίων της Ελλάδας, διάφορες ιερές μητροπόλεις της Εκκλησίας της Ελλάδος έχουν αναλάβει το έργο ψηφιοποίησης, ανάδειξης και τεκμηρίωσης της Θρησκευτικής Κληρονομιάς.

(SLIDE 57) Όσοι είστε από τη Θεσσαλονίκη θυμόσαστε ότι πριν από λίγους μήνες, και συγκεκριμένα την Πέμπτη, 4 Απριλίου 2024, πραγματοποιήθηκε η επίσημη παρουσίαση του σπουδαίου και καινοτόμου έργου «Ψηφιοποίηση και τεκμηρίωση Συλλογών και δημιουργία Ψηφιακού Μουσείου της Ιεράς Μητρόπολης Θεσσαλονίκης»⁵. Από όλες τις μητροπόλεις που εντάχθηκαν στο πρόγραμμα αυτό, (SLIDE 58) η Ιερά Μητρόπολη Σύρου, έχει ήδη αναρτήσει στο διαδίκτυο το ψηφιακό της μουσείο.

Ο συνολικός προϋπολογισμός της Πράξης, μόνο για το ψηφιακό εκκλησιαστικό μουσείο της Ιεράς Μητρόπολης Σύρου, ανέρχεται στις 461.400,00€. Αντιλαμβάνεστε το μέγεθος του

⁵ ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΗ ΚΑΛΑΒΡΥΤΩΝ ΚΑΙ ΑΙΓΙΑΛΕΙΑΣ
ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΗ ΚΙΤΡΟΥΣ, ΚΑΤΕΡΙΝΗΣ & ΠΛΑΤΑΜΩΝΟΣ
ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΗ ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ
ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΗ ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΣΠΑΡΤΗΣ
ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΗ ΠΑΤΡΩΝ
ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ («Καινοτόμες δράσεις ψηφιακής προβολής και εξωστρέφειας της Ιεράς Μητρόπολης Ιωαννίνων»)
ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΗ ΦΘΙΩΤΙΔΟΣ Απόφαση Ανάκλησης της Απόφασης Ένταξης της Πράξης «Ψηφιοποίηση και Ανάδειξη Θρησκευτικής Κληρονομιάς της Ιεράς Μητρόπολης Φθιώτιδος (e-HolyMet)» με Κωδικό ΟΠΣ 5190386 στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Ανταγωνιστικότητα Επιχειρηματικότητα και Καινοτομία 2014-2020»

δαπάνης και τη δυσκολία αξιοποίησης των δυνατοτήτων της τεχνολογίας και σε μικρότερη κλίμακα.

Έτσι, σε απάντηση στον 1ο γύρο της Πρόσκλησης υποβολής προτάσεων της Βασικής Δράσης 2 του ERASMUS+ για το 2022, **(SLIDE 59)** και συγκεκριμένα στο τμήμα 220-HED – «Συμπράξεις συνεργασίας στην τριτοβάθμια εκπαίδευση», που χρηματοδοτείται από την ΕΕ, μια ομάδα τριών συναδέλφων συγκεντρώθηκε και υπέβαλε πρόταση για ένα ερευνητικό έργο διετούς διάρκειας με τίτλο:

«Ανάγκες για ψηφιακή άπογραφή και τεκμηρίωση έκκλησιαστικών πολιτιστικών θησαυρών σε μοναστήρια και ναούς». Έτσι γεννήθηκε το NARRATE **(SLIDE 60)**.

Ός γνωστό, οι εκκλησιαστικοί πολιτιστικοί θησαυροί είναι ιστορικά υποπροϊόντα της χριστιανικής λατρείας και τελετουργίας. Αποτελούν μέρος του ευρύτερου υλικού πολιτισμού της Ορθόδοξης Εκκλησίας και φημίζονται για τον πλούσιο θεολογικό συμβολισμό τους. Συχνά θεωρούνται μοναδικά και ανεκτίμητα έργα τέχνης. Οι θησαυροί αυτοί διαθέτουν ιδιαίτερο ύφος με ιστορική, εθνογραφική και εκκλησιαστική σημασία. Προσφέρουν πολύτιμες γνώσεις για τη διερεύνηση και τεκμηρίωση των κοινωνικών, θρησκευτικών και εθνικών στοιχείων που συμβάλλουν στη διαμόρφωση της «ορθόδοξης εκκλησιαστικής ταυτότητας».

VIDEO (SLIDE 61) Στο σημείο αυτό, για να φανεί enargέστερα αυτό το οποίο αναφέρουμε, θα παίξουμε ένα σύντομο βίντεο του ενός λεπτού περίπου, στο οποίο καταγράφεται το παραδοσιακό λατρευτικό έθιμο λιτάνευσης εικόνων για την εφορεία των καρπών της γης **(PLAY)**

(SLIDE 62) Έχοντας στον νου μας αυτόν τον πολιτισμικό πλούτο, το βασικό μας κίνητρο ήταν να δώσουμε τη δυνατότητα σε όσους διαχειρίζονται ή κατέχουν εκκλησιαστικούς πολιτιστικούς θησαυρούς, σε επίπεδο ενοριών και μονών, να προβληματιστούν και να προσδιορίσουν τις ανάγκες τους σχετικά με τη ψηφιοποίηση και τεκμηρίωση των κειμήλιων. Με απώτερο στόχο την ενδυνάμωση των stakeholders της εκκλησιαστικής πολιτιστικής κληρονομιάς, δίνουμε ένα βήμα στους ενδιαφερόμενους να αφηγηθούν τις αλληλένδετες ιστορίες και τις πνευματικές κληρονομίες τους μέσα στο χρόνο, εξ ου και το ακρωνύμιο NARRATE.

(SLIDE 63) Για την επίτευξη αυτού του στόχου, συγκεντρώσαμε μια πολυεθνική και διεπιστημονική ομάδα ειδικών επιστημόνων, που εκτείνεται από τη θεολογία έως την τεχνολογία, από τον ακαδημαϊκό χώρο έως τη βιομηχανία. Σε αυτούς περιλαμβάνονται η COGNATIVE UX, μια γερμανική εταιρεία πληροφορικής που ειδικεύεται στην ανάπτυξη καινοτόμων προϊόντων λογισμικού με έμφαση στις ερευνητικές δραστηριότητες, καθώς και Ιδρύματα Ανώτατης Εκπαίδευσης (AEI) που βρίσκονται σε ορθόδοξες χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης. Συγκεκριμένα, οι εταίροι περιλαμβάνουν το ΑΠΘ, το Διεθνές Πανεπιστήμιο της Ελλάδας και τη Θεολογική Σχολή του Πανεπιστημίου της Σόφιας. Επιπλέον, έχουμε συνεργαστεί με μια ΜΚΟ με έδρα την Κωνσταντινούπολη, την ΚΜΚΔ: «Ένωση για την Προστασία της Πολιτιστικής Κληρονομιάς», η οποία έχει ειδικότητα στη διατήρηση των πολιτιστικών αγαθών, που έχουν δημιουργηθεί από τις διάφορες θρησκευτικές κοινότητες στην Ανατολία. Μαζί, εργαζόμαστε για να κωδικοποιήσουμε τις πραγματικές ανάγκες καταγραφής και τεκμηρίωσης μέσω συστηματικής εμπλοκής με τους εμπλεκόμενους φορείς, με ιδιαίτερη έμφαση στην περιοχή της Θράκης.

Στο πλαίσιο της υλοποίησης των πέντε επιμέρους στόχων (objectives) του προγράμματος έχουμε αναπτύξει διάφορες επιστημονικές διαδικασίες, όπως για παράδειγμα, **(SLIDE 64)** την ειδική «Μεθοδολογία σχηματισμού και εφαρμογής των ερωτηματολογίων NARRATE».

(SLIDE 65)

Co-funded by
the European Union

cognitiveux

Στην Ελλάδα, εστιάζοντας τόσο στους Κληρικούς όσο και σε λαϊκά στελέχη και ειδικούς του χώρου του πολιτισμού, πραγματοποιήσαμε τις έρευνές μας, μέσω ερωτηματολογίων, στην Περιφέρεια Θράκης και συγκεκριμένα στις Ιερές Μητροπόλεις Ξάνθης, Μαρωνείας και Κομοτηνής, Διδυμοτείχου και Αλεξανδρουπόλεως, καθώς οι βυζαντινοί αλλά κυρίως οι μεταβυζαντινοί εκκλησιαστικοί θησαυροί βρίσκονται σε αφθονία στην περιοχή αυτή.

(SLIDE 66) Συνολικά συλλέξαμε 81 ερωτηματολόγια από Κληρικούς και 40 από μη Κληρικούς.

(SLIDE 67) Στις διαφάνειες βλέπουμε τις δύο ενότητες και το παράρτημα των ερωτηματολογίων

(SLIDE 68)

Τα αποτελέσματα των ερωτηματολογίων τα παρουσιάσαμε για πρώτη φορά στο διεθνές συνέδριο για την τεκμηρίωση της εκκλησιαστικής πολιτιστικής κληρονομιάς που πραγματοποιήθηκε στο Πανεπιστήμιο της Σόφιας «Άγιος Κλήμης της Αχρίδος» τον περασμένο Μάρτιο

(SLIDE 69)

Με το παρόν WEBINAR προχωράμε στην επόμενη φάση του προγράμματος, αυτή της εκπαίδευσης (training) των ενδιαφερομένων, κυρίως των χρηστών της πλατφόρμας που αναπτύσσουμε. Το παρόν πρώτο Διαδικτυακό Εκπαιδευτικό Σεμινάριο – Webinar έχει καθαρά εισαγωγικό χαρακτήρα. Θα ακολουθήσουν κι άλλα περισσότερο πρακτικά από άλλους διεθνείς ετέρους του προγράμματος. Το επόμενο θα γίνει τον Σεπτέμβριο. (SLIDE 70)

Παρακαλούμε να παρακολουθείτε τις δράσεις μας στην ιστοσελίδα του NARRATE.

Είμαστε στη διάθεσή σας να προχωρήσουμε σε ένα γόνιμο διάλογο και να δεχθούμε ερωτήσεις και να διατηρήσουμε την επικοινωνία μαζί σας.

In English:

3rd presentation Fr. Chrysostomos Nassis

Introduction to the NARRATE Research Program

(SLIDE 54) Following the interesting points raised by our dear colleagues, we now move to the third part of today's Webinar, where we will introduce to the wider public the international research program NARRATE: "Needs for Digital Inventory and Documentation of Ecclesiastical Cultural Treasures in Monasteries and Churches."

(SLIDE 55) With the so-called "Digital Revolution," there has been a global transition from analog-mechanical electrical technology to digital technology. The digital revolution – which began in 1980 and continues to this day – has brought about sweeping changes in computing and communication technology. This is also true for the cultural sector. Regarding ecclesiastical cultural treasures, we have already mentioned classic ecclesiastical museums. However, we observe that various ecclesiastical institutions are utilizing the possibilities offered by modern technology to promote and document sacred relics and other objects of great cultural and historical value.

(SLIDE 56) For example, within the framework of the Operational Program "Competitiveness, Entrepreneurship, and Innovation 2014-2020," with a total budget (public expenditure) of 26 million euros, one of the largest, if not the largest, programs for digitizing Greece's cultural heritage and historical relics, various holy metropolitan areas of the Church of Greece have undertaken the digitization, promotion, and documentation of Religious Heritage.

(SLIDE 57) Those of you from Thessaloniki may remember that a few months ago, specifically on Thursday, April 4, 2024, the official presentation of the significant and innovative project "Digitization and Documentation of Collections and the Creation of a Digital Museum of the Holy Metropolis of Thessaloniki" took place. Of all the metropolises involved in this program, (SLIDE 58) the Holy Metropolis of Syros has already posted its digital museum online.

The total budget of the project for the digital ecclesiastical museum of the Holy Metropolis of Syros is 461,400.00€. You can understand the scale of the expenditure and the challenge of utilizing the potential of technology, even on a smaller scale.

(SLIDE 59) Thus, in response to the first round of the Erasmus+ Basic Action 2 proposal submission for 2022, specifically Section 220-HED – "Partnerships for Cooperation in Higher Education," funded by the EU, a team of three colleagues came together and submitted a proposal for a two-year research project titled: "Needs for Digital Inventory and Documentation of Ecclesiastical Cultural Treasures in Monasteries and Churches." This led to the birth of NARRATE (SLIDE 60).

As is well known, ecclesiastical cultural treasures are historically by-products of Christian worship and ritual. They are part of the broader material culture of the Orthodox Church and are famous for their rich theological symbolism. They are often regarded as unique and priceless works of art. These treasures have a distinctive style with historical, ethnographic, and ecclesiastical significance. They offer valuable insights into the exploration and documentation of the social, religious, and national elements that contribute to the formation of "Orthodox ecclesiastical identity."

VIDEO (SLIDE 61) To illustrate what we are discussing more clearly, we will play a short video, about one minute long, in which the traditional worship custom of the procession of icons for the blessing of the earth's fruits is recorded (PLAY).

(SLIDE 62) With this cultural wealth in mind, our main motivation was to give those who manage or possess ecclesiastical cultural treasures at the parish and monastery level the opportunity to reflect upon and identify their needs regarding the digitization and documentation of these relics. With the ultimate goal of empowering the stakeholders of ecclesiastical cultural heritage, we provide a platform for them to narrate their intertwined stories and spiritual legacies over time, hence the acronym NARRATE.

(SLIDE 63) To achieve this goal, we assembled a multinational and interdisciplinary team of experts, spanning from theology to technology, from academia to industry. This includes COGNATIVE UX, a German IT company specializing in the development of innovative software products with a focus on research activities, as well as Higher Education Institutions (HEIs) from Orthodox countries in Southeastern Europe. Specifically, the partners include the Aristotle University of Thessaloniki (AUTH), the International University of Greece, and the Theological School of Sofia University. Additionally, we have partnered with an NGO based in Istanbul, KMKD: "Union for the Protection of Cultural Heritage," which specializes in the preservation of cultural goods created by various religious communities in Anatolia. Together, we are working to codify the real needs of recording and documentation through systematic engagement with stakeholders, with a particular focus on the Thrace region.

As part of the implementation of the five specific objectives of the program, we have developed various scientific processes, such as the special "Methodology for Forming and Applying the NARRATE Questionnaires" (SLIDE 64).

(SLIDE 65) In Greece, focusing on both Clergy and lay experts in the cultural field, we conducted our research through questionnaires in the Thrace region, specifically in the Holy Metropolises of

Co-funded by
the European Union

cognitiveux

Xanthi, Maroneia and Komotini, Didymoteichon, and Alexandroupolis, as Byzantine but mainly post-Byzantine ecclesiastical treasures are abundant in this area.

(SLIDE 66) We collected a total of 81 questionnaires from Clergy and 40 from laypersons.

(SLIDE 67) The slides show the two sections and the annex of the questionnaires.

(SLIDE 68) We first presented the results of the questionnaires at the international conference on the documentation of ecclesiastical cultural heritage held at Sofia University "Saint Clement of Ohrid" last March.

(SLIDE 69) With this current WEBINAR, we are moving to the next phase of the program, which is the training of interested parties, mainly the users of the platform we are developing. This first online educational seminar – Webinar has a purely introductory character. More practical ones will follow from other international partners of the program. The next one will take place in September. (SLIDE 70)

Please follow our actions on the NARRATE website. We are at your disposal for a fruitful dialogue, to answer questions, and to maintain communication with you.

Course material of the 2nd Webinar

1st presentation

ARISTOTLE UNIVERSITY OF THESSALONIKI, GREECE

Καταγραφή Αναγκών για την Επιστημονική Τεκμηρίωση Εκκλησιαστικών Πολιτιστικών Θησαυρών

Αικατερίνη Στάμου, Ευστράτιος Στυλιανίδης

Aristotle University of Thessaloniki, School of Spatial Planning and Development, Greece

Εισαγωγή

Η Πολιτιστική Κληρονομιά (CH) αποτελεί κοινό αγαθό που παραδίδεται από τις προηγούμενες γενιές ως κληρονομιά για τις επόμενες. Η διατήρησή της αποτελεί ισχυρή δέσμευση προς την ανθρωπότητα.

- Η διατήρηση των **εκκλησιαστικών θησαυρών**, συμπεριλαμβανομένων κινητών και ακινήτων μνημείων καθώς και υλικής και άυλης κληρονομιάς, είναι υψίστης σημασίας.

Panagia Trifotissa, Evros

Panagia Kosmoswtiras, Evros

Source: <https://choratouaxoritou.gr/>

Εισαγωγή

Το βασικό κίνητρο αυτού του έργου βασίζεται σε αυτή την αντίληψη και ξεκίνησε από την ανάγκη για την **σωστή και επιστημονικά τεκμηριωμένη** καταγραφή της Πολιτιστικής Κληρονομιάς των **κινητών και ακίνητων μνημείων** Εκκλησιαστικών πολιτιστικών θησαυρών.

Panagia Trifotissa, Evros

Panagia Kosmoswtiras, Evros

Source: <https://choratouaxoritou.gr/>

Το πρόγραμμα NARRATE

Ευρωπαϊκό πρόγραμμα NARRATE:
**‘Ανάγκες Ψηφιακής Καταγραφής και Τεκμηρίωσης
Εκκλησιαστικών Πολιτιστικών Θησαυρών σε
Μοναστήρια και Ναούς’**

ERASMUS+ / KA220-HED - Cooperation partnerships in higher education / 2022

Contract number: 2022-1-EL01-KA220-HED-000089867

NARRATE

Needs for Digital Recording and Documentation
of Ecclesiastical Cultural Treasures in
Monasteries and Temples

Το πρόγραμμα NARRATE

Η σπουδαιότητα της συγκεκριμένης μελέτης είναι ουσιαστική όχι μόνο για τη διατήρηση της Εκκλησιαστικής Πολιτιστικής Κληρονομιάς αλλά και για τη βαθύτερη κατανόησή της.

Co-funded by
the European Union

Contract number: 2022-1-EL01-KA220-HED-000089867

6

Το πρόγραμμα NARRATE

Co-funded by
the European Union

Contract number: 2022-1-EL01-KA220-HED-000089867

7

Το πρόγραμμα NARRATE

Οι 3 βασικοί στόχοι υλοποίησης του προγράμματος που στοχεύουν στην επιστημονικά τεκμηριωμένη καταγραφή εκκλησιαστικών πολιτιστικών θησαυρών:

1. Συμμετοχή διαφόρων φορέων που έχουν διαφορετικά προφίλ και ρόλους:

- ιερείς και μοναχούς,
- θεολόγους, συντηρητές,
- επαγγελματίες τέχνης και ειδικούς τεχνολογίας,

ώστε να δώσουν τις απόψεις τους για τις ανάγκες και τις προτεραιότητες σχετικά με τις διαδικασίες τεκμηρίωσης της εκκλησιαστικής κληρονομιάς.

Co-funded by
the European Union

Contract number: 2022-1-EL01-KA220-HED-000089867

8

Το πρόγραμμα NARRATE

2. Σχεδίαση και δημιουργία ενός ψηφιακού αποθετηρίου εκκλησιαστικών κειμηλίων.

3. Ανάπτυξη και δημιουργία εκπαιδευτικού υλικού και εκπαιδευτικών διαδικτυακών σεμιναρίων.

Co-funded by
the European Union

Contract number: 2022-1-EL01-KA220-HED-000089867

9

Το πρόγραμμα NARRATE: περιοχή μελέτης

Περιοχή μελέτης ορίστηκε η ευρύτερη περιοχή της Θράκης, που εκτείνεται σε τρεις χώρες:

- ✓ Ελλάδα
- ✓ Τουρκία
- ✓ Βουλγαρία

Οι μετα-βυζαντινοί εκκλησιαστικοί θησαυροί αναμένεται να είναι άφθονοι σε αυτή την περιοχή.

Το πρόγραμμα NARRATE: στάδια της μελέτης

- 1^ο Στάδιο: Αναγνώριση των πιθανών ενδιαφερομένων που διαχειρίζονται εκκλησιαστικούς θησαυρούς.
- 2^ο Στάδιο: Δημιουργία Ερωτηματολογίων.
- 3^ο Στάδιο: Διανομή των Ερωτηματολογίων.
- 4^ο Στάδιο: Διεξαγωγή ανάλυσης των ερευνών.

Συλλογή
Ερωτηματολογίων

Ερωτηματολόγια

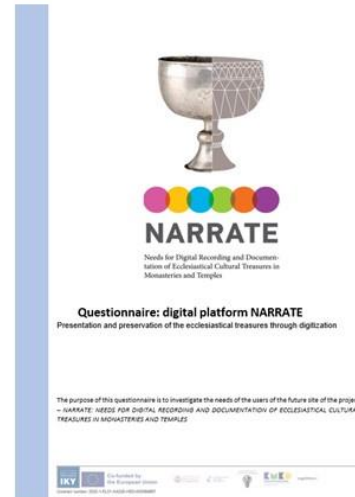
Τα ερωτηματολόγια χωρίζονται σε τρεις ενότητες:

- ❖ **Ενότητα I:** Γενικές Πληροφορίες/Τεχνολογική Κατάρτιση
- ❖ **Ενότητα II:** Ανάλυση Αναγκών
- ❖ **Ενότητα III:** Παράρτημα με λίστες προτεινόμενων αντικειμένων που χρειάζεται να τεκμηριωθούν/ψηφιοποιηθούν

Co-funded by
the European Union

Contract number: 2022-1-EL01-KA220-HED-000089867

13

Ερωτηματολόγια

NARRATE
Needs for Digital Recording and Documentation of Ecclesiastical Cultural Treasures in Monasteries and Temples

Questionnaire: digital platform NARRATE
Presentation and preservation of the ecclesiastical treasures through digitization

The purpose of this questionnaire is to investigate the needs of the users of the future site of the project – NARRATE: NEEDS FOR DIGITAL RECORDING AND DOCUMENTATION OF ECCLESIASTICAL CULTURAL TREASURES IN MONASTERIES AND TEMPLES

Co-funded by the European Union

Contract number: 2022-1-EL01-KA220-HED-000089867

NARRATE: Questionnaire for Clergy

Section I: General information/Technological literacy

1. Where do you work?

- Parish church
- Monastery
- Theological Faculty/Department
- School – Religion teacher
- Educational or research center
- Ecclesiastical museum
- Other institution related to the Church

Name of the church/monastery/institution (optional): _____

2. What is your position?

- Metropolitan/Bishop
- Hegumen/Abbot of a monastery
- Monk
- Parish priest
- Church employee/administrator
- Teacher
- Student of theology and religion
- Student at theological seminary or Church college
- Curator in a museum related to the Church
- Former church employee
- Retired

NARRATE: Questionnaire for Clergy

3. Are you interested in the history and culture of the region and its ecclesiastical heritage?

- Extremely
- Very
- Moderately
- Slightly
- Not at all

4. Would you be interested for a solution that enables digitization of ecclesiastical-historical heritage?

- Extremely
- Very
- Moderately
- Slightly
- Not at all

5. How familiar are you with technology?

- Extremely
- Very
- Moderately
- Slightly
- Not at all

Ερωτηματολόγια

NARRATE: Questionnaire for Clergy

Section II: Needs analysis

6. Could you name a few sites of ecclesiastical heritage in the region that you think are of primary importance?

7. Is there a need to digitize the ecclesiastical-historical heritage?

- Yes, it cannot be postponed
- Yes, but it is not urgent
- No, there is no need
- I cannot say

8. The digitized ecclesiastical-historical heritage should be exhibited in:

- In an electronic environment/web site of cultural institutions
- In an electronic environment with open access
- On paper
- Hybrid form
- Other, please suggest: _____
- I cannot say

9. According to you, which are the movable church valuables that should be digitized? Please select from the options provided (see ANNEXI, template N° 1). Which at items, icons, etc. deserves special attention and why?

NARRATE: Questionnaire for Clergy

10. According to you, what kind of information is needed for a digital description of the church valuables? Please select from the options provided or add other suggestions.

Type of information
Unique number/identifier of the object
Name of the object
Age of the object
Author/Creator (if applicable)
Description of the object
Dimensions
Material(s) that it is made of
Inscription on the object
Language of the inscription
What is written in the inscription?
Conservation status
Stages of preservation
Description of the previous preservation interventions
Is it fragmentary?
Are there any other fragments, and where?
Is it associated with another object?
Is it associated with a miracle?
Is it associated with an important historic event?
Is it associated with a custom?
Relevant bibliography/ scientific references
Church/monastery who owns it
Liturgical use

NARRATE: Questionnaire for Clergy

11. How would you prefer the form of representation of ecclesiastical-historical valuables to be?

- Simple List
- Catalogue
- Album
- Other, please suggest: _____

12. What kind of digital form of presentation of church artefacts you prefer?

- 3D visualization
- Detailed photo documentation
- Other please suggest: _____

13. For what purposes would you use the future NARRATE project site?

- Religious education
- Presentation of our own church heritage
- To attract pilgrims and tourists
- Archive of information
- Remote access for people with disabilities
- Something else, please suggest: _____

14. What do you think would be good to do for better promotion, display, preservation and conservation of the ecclesiastical treasures?

END

Συνολικός αριθμός συμμετεχόντων

	GREECE	BULGARIA	TURKEY
Ιερείς/ Μοναχοί	81	72	15
Μη κληρικοί	40	36	7
Σύνολο	121	108	22

Το πρόγραμμα NARRATE: συλλογή ερωτηματολογίων

With the nun Philothea in Cericus and Jilitta Monastery, Vodena

With Museum workers in Anhiola/Pomorie

Co-funded by
the European Union
Contract number: 2022-1-EL01-KA220-HED-000089867

19

Το πρόγραμμα NARRATE: συλλογή ερωτηματολογίων

Priests, Nuns, Monks and Church servants at the Metropole of Stara Zagora fulfill questionnaires of NARRATE

Co-funded by
the European Union
Contract number: 2022-1-EL01-KA220-HED-000089867

20

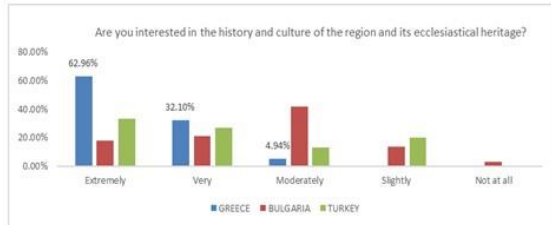
Αποτελέσματα

21

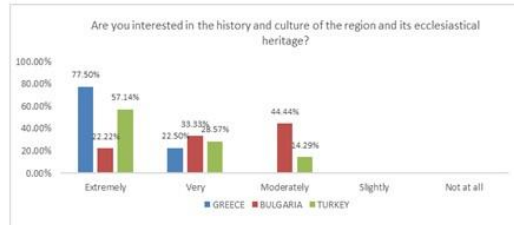

Σας ενδιαφέρει η ιστορία, ο πολιτισμός και η εκκλησιαστική πολιτιστική κληρονομιά της περιοχής σας:

Ιερείς και Μοναχοί

Μη κληρικοί

Οι ερωτηθέντες εξέφρασαν έντονο ενδιαφέρον για την ιστορία και τον πολιτισμό της περιοχής τους και την εκκλησιαστική τους κληρονομιά.

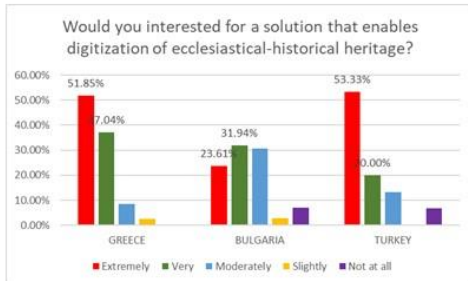

22

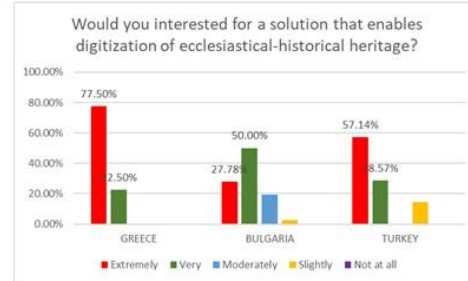

Θα σας ενδιέφερε η δυνατότητα ψηφιοποίησης της εκκλησιαστικής πολιτιστικής κληρονομιάς:

Ιερείς και Μοναχοί

Μη κληρικοί

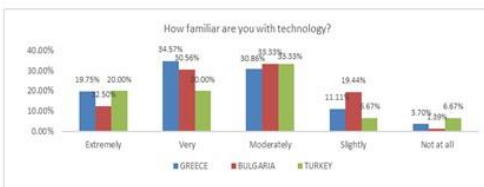

Η συντριπτική πλειοψηφία των ερωτηθέντων έχουν αναγνωρίσει την ανάγκη ψηφιοποίησης της εκκλησιαστικής-ιστορικής κληρονομιάς στην περιοχή τους.

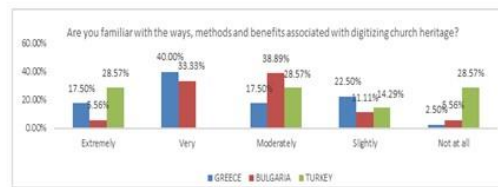

Πόσο εξοικειωμένοι είστε με την τεχνολογία και τους τρόπους, τις μεθόδους που σχετίζονται με την ψηφιοποίηση της εκκλησιαστικής κληρονομιάς:

Ιερείς και Μοναχοί

Μη κληρικοί

Η πλειονότητα των ερωτηθέντων δήλωσαν ότι δεν είναι αρκετά εξοικειωμένοι σε υψηλό βαθμό με την τεχνολογία.

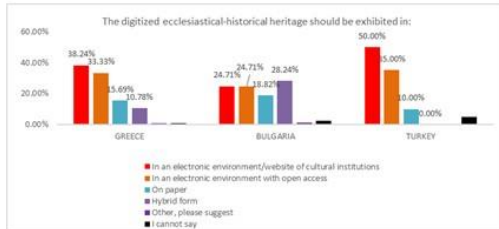
Η πλειονότητα των ερωτηθέντων δήλωσε ότι δεν είναι αρκετά εξοικειωμένοι με τους τρόπους, τις μεθόδους που σχετίζονται με την ψηφιοποίηση της εκκλησιαστικής κληρονομιάς.

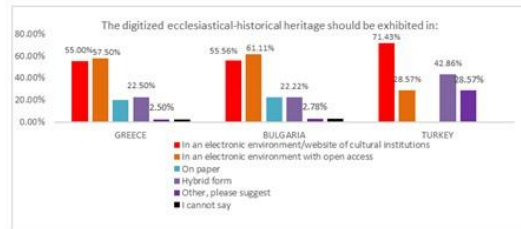

Η ψηφιοποιημένη εκκλησιαστική πολιτιστική κληρονομιά θα πρέπει να εκτίθεται σε:

Ιερείς και Μοναχοί

Μη κληρικοί

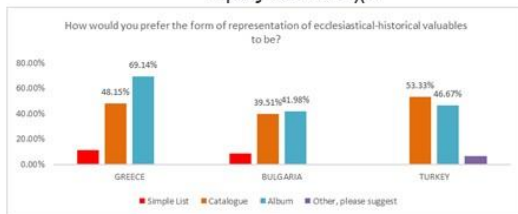

Η συντριπτική πλειοψηφία των ερωτηθέντων και στις τρεις χώρες προτιμά την προβολή εκκλησιαστικών θησαυρών σε ψηφιακή μορφή, είτε σε ιστότοπους πολιτιστικών ιδρυμάτων, σε μορφές ανοιχτής πρόσβασης, είτε μέσω μιας υβριδικής προσέγγισης.

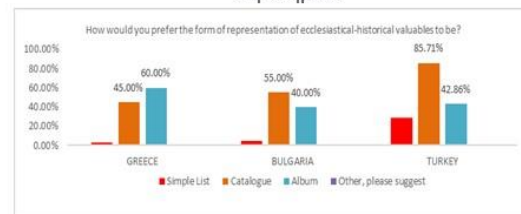

Πώς θα προτιμούσατε να είναι η μορφή απεικόνισης των εκκλησιαστικών πολιτιστικών κειμηλίων;

Ιερείς και Μοναχοί

Μη κληρικοί

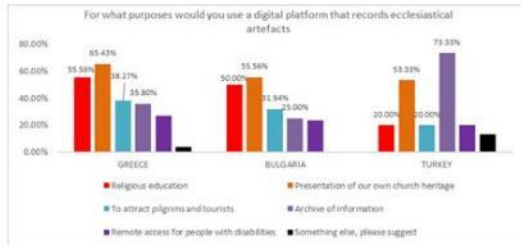
Τα άλμπουμ, κατάλογοι και η λεπτομερής φωτογραφική τεκμηρίωση ήταν οι προτιμώμενες μορφές παρουσίασης των εκκλησιαστικών και ιστορικών θησαυρών και στις τρεις χώρες.

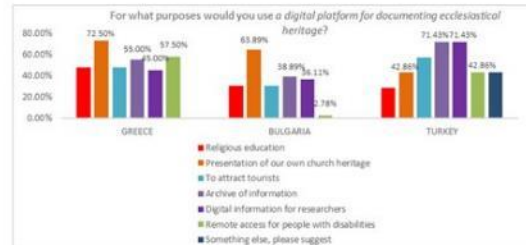

Για ποιους σκοπούς θα χρησιμοποιούσατε την υπό κατασκευή ψηφιακή πλατφόρμα NARRATE;

Ιερείς και Μοναχοί

Μη κληρικοί

Η πλειοψηφία των ερωτηθέντων δήλωσε ότι θα χρησιμοποιούσε την πλατφόρμα NARRATE για την προώθηση και παρουσίαση των εκκλησιαστικών κειμηλίων που έχουν στην διαχείριση/κατοχή τους, αλλά και για την τεκμηρίωση/αρχαιοθέτησή τους.

Τι είδους πληροφορίες χρειάζονται, κατά τη γνώμη σας, για μια ψηφιακή περιγραφή των εκκλησιαστικών κειμηλίων;

Ιερείς και Μοναχοί

- ❖ Όνομα του αντικειμένου
- ❖ Ηλικία του αντικειμένου
- ❖ Εκκλησία/Μοναστήρι στο οποίο ανήκει
- ❖ Περιγραφή του αντικειμένου
- ❖ Πληροφορίες σχετικά με το εάν το αντικείμενο συνδέεται με έθιμο

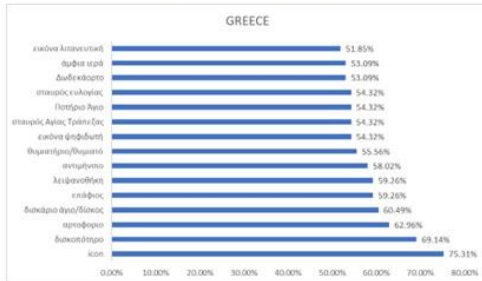
Μη κληρικοί

- ❖ Επιγραφή στο αντικείμενο
- ❖ Όνομα του αντικειμένου
- ❖ Συγγραφέας/Δημιουργός (εφόσον ισχύει)
- ❖ Μοναδικός αριθμός ταυτοποίησης του αντικειμένου περιγραφή του αντικειμένου
- ❖ Το υλικό από το οποίο είναι κατασκευασμένο

Δημοφιλή φορητά εκκλησιαστικά κειμήλια - Ελλάδα

Ιερείς και Μοναχοί

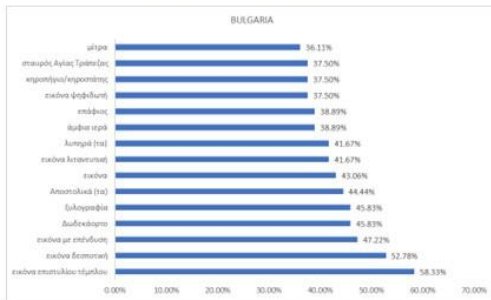

Μη κληρικοί

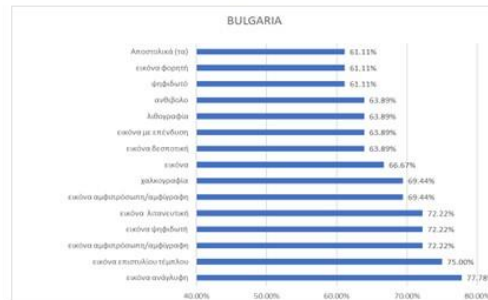

Δημοφιλή φορητά εκκλησιαστικά κειμήλια - Βουλγαρία

Ιερείς και Μοναχοί

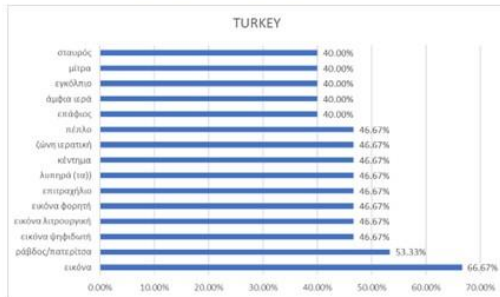

Μη κληρικοί

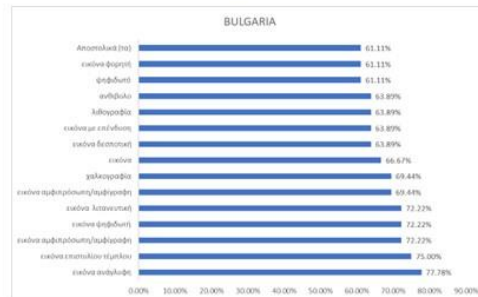

Δημοφιλή φορητά εκκλησιαστικά κειμήλια - Τουρκία

Ιερείς και Μοναχοί

Μη κληρικοί

Δημοφιλή Λειτουργικά - Μουσικά Βιβλία / Έγγραφα

Ιερείς και Μοναχοί

- ❖ Ιερόν Ευαγγέλιον
- ❖ Ιερατικών/Τρεις Λειτουργίες
- ❖ Ψαλτήριον
- ❖ Χειρόγραφο
- ❖ Μηνιαίον
- ❖ Χειρόγραφο Εικονογραφημένο

Μη κληρικοί

- ❖ Ιερόν Ευαγγέλιον
- ❖ Χειρόγραφο Λειτουργικό
- ❖ Εκκλησιαστικά Βιβλία
- ❖ Φύλλο Χειρογράφου
- ❖ Ακάθιστος Ύμνος
- ❖ Συναξάριον

Σύνοψη

33

Σύνοψη

Ο βασικός μας στόχος είναι να απευθυνθούμε σε όσους διαχειρίζονται και διαθέτουν εκκλησιαστικά κειμήλια και να βοηθήσουμε στην καταγραφή, την κοινοποίηση και προώθησή τους.

- Η ανατροφοδότηση που συλλέχθηκε μέσω των ερωτηματολογίων με επίκεντρο τον χρήστη, έδειξε ότι αυτή η πρωτοβουλία θα γίνει δεκτή από την πλειονότητα των ενδιαφερόμενων φορέων.

34

2nd presentation

NARRATE
Needs for Digital Recording and Documentation of Ecclesiastical Cultural Treasures in Monasteries and Temples

Development and Integration of an Ecclesiastical-centered Data Repository and Data Discovery Service

Dr. Argyris Constantinides

Cognitive UX GmbH

IKY Co-funded by the European Union 15/01/2025
Contract number: 2022-1-EL01-KA220-HED-000089867

Outline

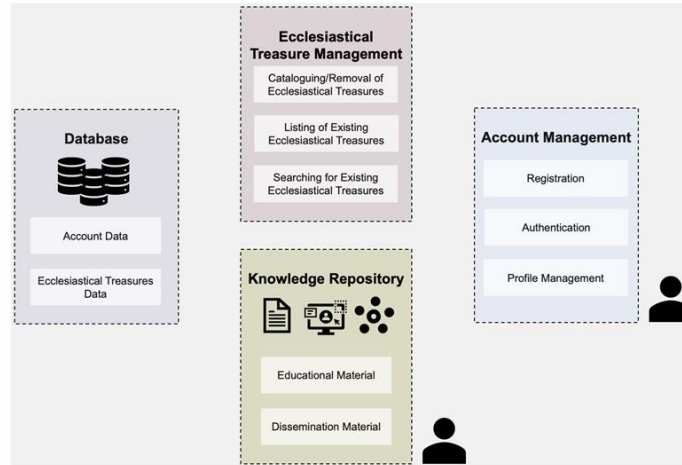
- ❖ Conceptual Design
- ❖ Technology Stack
- ❖ NARRATE Framework Solution & Demonstration

IKY Co-funded by the European Union 15/01/2025 NARRATE - 2ND WEBINAR COGNITIVE UX GMBH 2

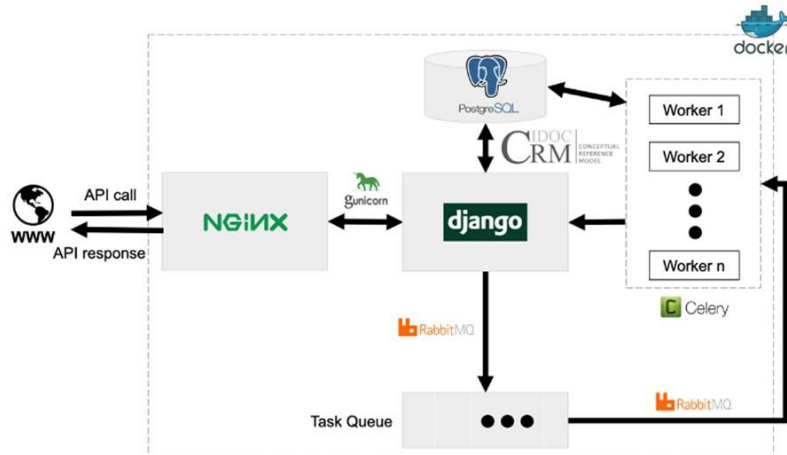
IKY Co-funded by the European Union

cognitiveux

Conceptual Design

Technology Stack

NARRATE Framework Solution & Demonstration

